

האדמו"ר רבי אברהם מרדכי אלטר זצוק"ל

כ"ק אדמו"ר מגור

מלכות גור

לפנים היתה יהדות פולין. במשך שנות־אלף, כשהם נתונים למשיסה ופחד תמיד, הקימו היהודים – בתוכי מלכות הרשעה פולין – ממלכת־רוח לעצמם: בנו להם מעוזים, מבצרי תורה, וחפרו במעמקים מעינות־חיים לטהרת הנשמה; חפרו לעומק באין הפסק ונישאו המעוזים לגובה, עד כי עוצבה ונתחשלה יהדות פולין המעטירה, המופלאה, אשר נוסח מקורי ומיוחד לה, – אורח חיים נבדל בפני עצמו, שכולו אומר קדושה. ועל פני ממלכה יהודית זו מלכה שושלת גור בתורה ובחסידות.

בעט־ברזל ובדיו נזיל פשוט אי־אפשר לכתוב בקלות: היתה פעם יהדות פולין. הנשמה מפרכסת בצער אינסופי, הלב מפרפר מרוב כאב, היד כמו מתאבנת ורעד קדוש אופף את כל ישותך, ברגע שאתה נאלץ לכתוב את המלים "יהדות פולין" בלשון עבר, יהדות פולין שהיתה אי־פעם... אבוי, אבוי לאנושות כולה – ושבעתיים אבוי לעם היהודי ההיסטורי – לעת כזאת שיהדות פולין הפכה לדפי היסטוריה שטופי דם.

לפנים היתה יהדות פולין... לא במיליוני הספרים שנכתבו בכל שבעים לשון, ולא בכל הקינות הבוכיות מימי הביניים ומגזירת ת"ח, בכל אלה לא תמצאו מלים מלובנות כאלו, אינן אלא מרזבים לדמם התוסס של מליון ילדים טבוחים מישראל. לפנים היתה... מה עמוקה היא תהומיות הטרגדיה. החבויה במלים הנוראות האלו.

יש לו לעם ישראל גוף ונשמה. ישנם יהודים של גוף ויהודים שכולם נשמה. היהדות נתפלגה לחטיבות שונות, פזוריה נפוצו לכל מיני מקומות. הגוף חיפש לו מנוח במקום אחד, בעוד שהנשמה חיפשה מקלט לעצמה – במקום אחר. קשה היה למצוא פינה אידיאלית עבור שניהם כאחד, החומר והרוח, כמעט בכל הדורות לא מצאו היהודים בעולם פינת-אושר המסוגלת גם להרוות את צמאון הנשמה וגם להשביע את רעבון הגוף בבת-אחת. מקום שהגוף נינוח בו, לא מצאה שם הנשמה מנוח ומרגוע. פולין החניקה ליהודים באויר-עופרת וגם השיבה את נפשם בניחוחות-בושם – בעת ובעונה אחת. בשביל הגוף היתה פולין סם המות, אך בשביל הנשמה – טל-תחיה. במשך אלף שנים סבלו יהודי פולין מתגרת-ידם של הגויים אדוני הארץ וקיבלו באהבה ובסבלנות אין-קץ את מנת יסוריהם, הקשים מנשוא. היה לסבלם מטרה ויעוד: לזכך את הנשמה, להתרומם אלי פיסגות הרוח, להשתחרר מכל גירויי התאוות וכך לעשות את העם היהודי עם מלכות ה' משום כך זה מאות בשנים נתגלמה ביהדות פולין "הנשמה יתירה" של האומה הישראלית כולה, הכבושה בגולה. אדמת פולין הפכה להיות גוי קדוש וכל יהודי השרוי עליה, המקודש בסבל ועינויים, הפך גם הוא להיות אות בספר התורה.

ומי היה בתקופה האחרונה – עד לטבח ששת המליונים – אותו סופר סת"ם קדוש וטהור, אשר כתב כל אות ואות בספר התורה בקדושה ובטהרה? הוי אומר: הרבי מגור!

פולין היהודית – למן היום הראשון לקימומה ועד להכחדתה הטראגית – היתה בכל עת עשירה בגאונים וקדושים, במובן העמוק ביותר של המושגים 'גאונות' ו'קדושה'. בכל תקופה היתה גלריה שלמה של אנשים דבי-עילאה, שרפים, מלאכים בצלמו של בשר-ודם, מאירים את פניה אופק שלה באלפי אורים. כל דור היה מחונן באישים מופלאים, גדולים משכמם ומעלה, אשר תורתם וצדקתם,

גאונותם וכל העל-טבעיות שציינה את קלסתרם הרוחני הקסימו את הכל והיו מעוררים השתוממות ופליאה. כל עוד יהדות פולין היתה בחיים, יכולנו לומר בתקיפות "אין הדור יתום", מכיון שיהדות פולין שרויה בעולמנו. בכל עיר ועירה היו ממש מתגוללים יהודים שמימיים, שכולם אומרים התפשטות הגשמיות, יהודים בעלי-עבודה אשר חיו חיי-נזירות, חיים של החפץ-חיים, כשהם שורפים בקרבם כל פירור שריד של היצר-הרע ויורקים בביטול גמור לעבר העולם החמרני ומביטים בעינים מלאות חמלה על הסאון המיותר של החולין, שתוכו רצוף אכזבה ויאוש. ואותם יהודי-השחקים הצטנעו מעין אדם והסתתרו עם גדלותם כאחד. שפכו תפלה בלב מורתח, שיזכר^{החזן/2018/2019} להישאר תמיד בצל. הם צמו ימי תענית לרוב והוחילו ממעמקי נפשם לה', שאיש לא יקדיש להם תשומת-לב, שישארו אלמונים. ואם למרות הכל נגזר במרומים להתגלות, הרי אבקש, אבי שבשמים – כך התפלל לא אחד מהם – שלפחות תעניק לי מעט זמן כדי להתבודד לנפשי.

הפער בין הדורות

הסביבה שאנו חיים בה, הצביון החדש של חיים יהודיים שאנו מזדהים אתה – ועד מה רחוק הוא מאורח-החיים שהיה מושרש לפנינו בישראל – משכיחים מאתנו חזון בהתגשמותו, את העבר הנפלא שלנו. כל אימת שאנו מפליגים על כנפי הזכרונות ורואים אתה אב והסב בדמותם השמימית, יש לנו הרגשה כאילו ברגע זה אנחנו שוגים בהזיות. בינינו לבין ההורים מפריד מרחק רוחני של דורות רבים. לא דור אחד מבדיל אותנו מהם, אלא לפחות שלושה או חמשה דורות. כל מה שהיה טבעי, פשוט ומובן מאליו לגבי הורינו, מצטלטל באזנינו כבל-יאומן. היהודי של ימינו והיהודי של בטרם-שואה מייצגים שני עולמות נפרדים, והגרוע מכל: כי עוד מעט ונחדול מלהאמין בעבר שלנו עצמנו. דיוקנה של "יהדות פולין" הולך ומיטשטש, הולך ונגוז מנגד עינינו, שוב אין לרוחה השפעה כלשהי על

מהלך מחשבותינו ואנו מדמים לעתים, כאילו העבר הזה אינו אלא חלום-פז.
31/08/2018

אוצר החכמה

ואולם, יהדות פולין היתה מציאות חיה, זו שתנופתה הרוחנית היתה לחידה, ואשר הודות לרמה הרוחנית הגבוהה שסימלה אותה נעשתה לכתר היהדות העולמית. ביהדות פולין נסתמלו רציפות הדורות ונצחיותו של העם היהודי. ובמה הצטיינה כל-כך יהדות פולין, עד שהיתה אור לישראל בכל קצוי תבל? שמא בהמצאות מדעיות, או באמנות טכנולוגית? לא! יהדות פולין לא חשפה את סודות האטום ולא ריחפה בחביוני הסטרטוספירה. אלא היכן כמוס האון הבלתי-מנוצח שלה? בהיותה מתחפרת ברובדי ודות-התורה, בצלילתה לעמקי ים התלמוד ובכוננה ממלכת מלכות-שמים בתוככי העולם הארצי, החומרי. בכוננה ממלכה זו היתה בעצמה לבן-מלך...

בכל תקופה שהיא נזדקרה דמותו של יחיד, אשר לא בלבד סייע לעצב את דמותה הרוחנית של יהדות פולין, אלא היה בגין רוחניותו שגיאי-כח להטביע את חותמו האישי על כל מהלך המחשבה של הדור, בו חי והשפיע. ודאי, כל אישיות גדולה ובעלת השפעה, תורמת משהו מהותי, שמץ ממקוריותה, זהרורים מאופיה, לדמותו הרוחנית של קיבוץ יהודי גדול, המתגבשת ומקבלת צביון במסגרות מסוימות. ברם, לא כל אחד, אפילו אם כגובה ארזים קומתו, מחונן בסגוליות המיטאפיזית להטביע גושפנקא אישית בדיוקנו הרוחני של הדור, בהלך-רוחו ובמעשיו – דהיינו שהמעשים יופעלו מכח הלך-מחשבתו וישקפו את אידיאל-חיו של יחיד-סגולה זה.

בתקופה האחרונה שקודמה לחורבן יהדות פולין, היה האדמו"ר הזקן מגור, רבי אברהם-מרדכי זצ"ל האיש הדגול מרובה, אשר – מכח גדלותו כקדוש עליון, כצדיק אמת ושר התורה – לא זו בלבד שחיזק את יסודות היהדות ושמר על חומות התורה, אלא הטביע חותמת איתנה על החיים התורתיים של גולת אריאל. וחותמה של "גור" היה בהחלט רב-צדדי, חותם רב-אנפין וכפול בגווניו – תורה וחסידות.

בעולם שכולו קודש

שמשו זרחה בעולם שכולו קודש, אשר מגדלי-אור ענקיים האירו אותו, גאוני וצדיקי עולם. בשנת תרס"ה – בעת שהאדמו"רים שרי האומה ניהלו עדות קדושות ורבבות יהודים הסתופפו בחצרותיהם בכל שבת ומועד; לעת שבתואר "רבי" נתגלם המושג העילאי ביותר של שלימות תורתי ומוסריות נאצלה – בעידן זה הוכתר האדמו"ר מגור, אברך שטרם מלאו לו ארבעים שנה, כרבם ואלופם של אלפי יהודים, עדה ענקית של בעלי-מוחין ובתוכם בעלי-מדרגה מופלאים וגדולי ישראל. מי חי בעידן זה והפיץ תורה וחסידות? ראש וראשון לכל: הסוכוטשובי, הארי שבחבורה, חתנו של הרבי השרף מקוצק, ה"אבני נזר", אותו מח כביר וחריף אשר כלל-ישראל כולו – ולא רק "חסידים שלו" – הכיר וראה בו גאון ופוסק-הדור. רבי אברהם-מלי מסוכטשוב היה בלילות אדמו"ר חסידי נלהב, המנהל את עדתו בדרך משלו. הקוצקאי שימש לו כמורה-דרך בלמדנות, כדבריו בהקדמתו ל"אגלי טל": "אחר כך נכנסתי לפני ולפנים לבית חמי אדמו"ר זצ"ל¹ מקאצק, מקור החכמה והתבונה, ממנו דרכי העיון למדתי, וממנו נתוודעתי מה יקרא חדושי תורה באמת". אבל בחסידות לא פסע הסוכוטשובי במשעולי קוצק. ואולי משום שהדרך הקוצקאית התאימה ליחידים גרידא. קוצק לא נזקקה ליתר מעשרה יהודים שיזעקו בכל לבם: "שמע ישראל" והסוכוטשובי לא כן עמו, הוא ביקש את כלל-ישראל, הוא נזקק לאמצעים אחרים כדי לנשא אדם מישראל על פני סביבתו ומעל לשיגרת-השגותיו, לפיכך החליף את החריפות נוסח קוצק בנעימות התורה – ובימים שימש הסוכוטשובי כראש-ישיבה מובהק, המשמיע בשופי שיעורים עמוקים נוסח ליטא. ובאותם הימים חי האדמו"ר המפורסם מאוסטרובצה, רבי מאיר-יחיאל זצ"ל, אשר עוד מילדותו נחשב כתופעה פלאית ויחידה במינה. לצום, להיות יושב תענית תמיד, לענות את הגוף – כזה היה הבסיס הראשי לחסידות אוסטרובצה. הרבי בעצמו שימש כהתגשמות-בפועל של הרעיון הנשגב אשר הגה. קרוב לחמשים שנה היה הרבי מאוסטרובצה צם משבת לשבת ורק בשעה בלילה היה

טועם משהו, כדי להחיות את נפשו. הוא יצר שיטה חדשה בחסידות, שיטה שהושתתה על יסורים וסיגופים, עינויים קשים שהאדם עצמו, מרצונו הטוב, בוחר לו והם ישמשו כשליבות לסולם אשר ראשו מגיע השמימה.

הגאון הקדוש

"הגאון הקדוש" – לפנינו בישראל היו מכתירים בציון קלאסי זה ליחידים בלבד מתוך דור שלם. לא רבים בדורו של הצדיק מאוסטרובצה ראויים היו לענוד לראשם כתר-משנה זה. אבל הוא עצמו, רבי מאיר-יחיאל, היה באמת מופת חי ושלם הן של קדושה והן של גאונות. קדושתו היתה גאונות ממש. האדמו"ר מאוסטרובצה חידש דרכים חדשות בעבודת-השם. הוא חיפש אחרי אמצעים חדשים, שיסייעו בידו להשיג את הדרגה העילאית של קדושה אמיתית. וכך גם היתה גאונותו מקודשת באלף קדושות. וכשם שדרכו בעבודת הבורא היתה חדשה ומקורית, באמרו לסלול דרך לשלימות באמצעות סיגופי הגוף, כך היתה גם דרך-הלימוד שלו חדשה ונבדלת, בנויה על יסודות הפלפול. אוצר החכמה במוחו הגאוני החרף השכיל הרבי להוכיח, כי אפשר בכח הפלפול להרוס את כל המחיצות ולערער סתירות וכך לבנות בעזרתו פירמידות שלמות, המקסימות לבב כל שומע בחריפות האמצעה והחידוש הגנוז בהן. אוסטרובצה עלתה בפלפולים אפילו על גדולי בעלי-הפלפול, מדורות קודמים. אחרים הקימו בנינים מפוארים על יסודות הפלפול, בעוד שהפלפול נוסח אוסטרובצה מתרומם לגבהים של מגדלי ענק.

אל תוך חבriא קדושה זו, אשר עליה נמנו עוד צדיקי-עולם ממשיכי עדות קדושות בערים ובעיירות, לכל ארכה ורחבה של פולין, כל אדמו"ר לפי דרכו ושיטתו – נכנס ובא הרבי מגור, בעודנו צעיר לימים וכמעט בלתי ידוע בהיקף גדלותו האישית, במדה שנודע לאחר מכן.

* * *

על כסא קוצק

לא היה ניתן להושיב אדמו"ר חדש, ממלא מקום, על כסא-להבה שישב עליו במשך ל"ה שנה (תרל"א-תרס"ה) איש האלקים, האדמו"ר מגור בעל "שפת אמת" זצ"ל. מה שמהווה הספר "חידושי רבינו חיים הלוי" של הגר"ח סולובייצ'יק מבריסק בשדה הלמדנות, מהווה ה"שפת אמת" בחסידות. הספר "שפת אמת" על התורה הוא אחד הספרים המקוריים ביותר שנוצרו בעולם החסידות במאה השנים האחרונות. ^{31/08/2018} ה"שפת אמת" אינו ספר ל"עיון". "הוא מעיין בספרי חסידות", היו רגילים פעם לומר, ביחס למי שעוסק בחסידות. לא די לעיין, לחטוף הצצה ב"שפת אמת" – כי במבט שטחי, ואפילו אם מתהרהרים לרגע בדבריו, אי אפשר לרדת לעומק דבריו. "שפת אמת" זהו ספר יסוד. כדרך שהגר"ח מבריסק או רבי מאיר-שמחה מדווינסק אומרים "יסוד" בהלכה, כן אומר השפ"א "יסוד" ביראה. וכשם ש"חידושי רבינו חיים" וב"אור שמח" דבריהם כתובים כתרכיז תמציתי ואך למדנים בעלי היקף עצום יוכלו לחדור לעומקם, כך ה"שפת אמת" דבריו מרוכזים בדרך תמצית קלאסית נפלאה ורק לאחר שלומדים אותם פעם ופעמיים, אחרי שמתייגעים על הבנתם כמו על קטע מסובך ב"קצות" וב"תומים", רק אז מסוגלים אנשי-מעלה, המסוגלים לקלוט מחשבה עמוקה – להבין קטע בשפ"א על התורה. לא חסרים "חוזרים" של השפ"א, כל חסיד מנסה לחזור על דבריו, אבל להבין ולהשיג את ההברקה הרעיונות שבכל דיבור, לעמוד על הכוונה האמיתית בכל מחשבה שנתבטאה ניתן רק לאחר התעמקות יסודית במשנתו.

ולא בעולם המחשבה בלבד גדול כוחו. ה"שפת אמת" היה מעורר פליאה והשתוממות לא רק בגישתו המהר"לית, זו הבוקעת ימים ומנביעה מעינות חדשים, תוך כדי חדירה לסודות התורה עומק לפנים מעומק; לא רק מהלך-מחשבתו הפילוסופי היה מרשים – כי גם גדלותו בתורת הנגלה הדהימה את העולם התורני. גם בספריו הלמדניים על 'מועד' ו'קדשים' היה כולו "שפת-אמת'דיג". דברים שגאוני-ישראל מובהקים ביטאו באריכות ובמערכות שלמות, מיצה

ה"שפת אמת" בשורות מעטות. דרך הבנתו בש"ס מאירה את העיניים וחידושו המקוריים יפיתו רוח חיים בכל סוגיא וענין. במקומות רבים מכוון ה"שפת אמת" – בחידושו על הש"ס – לדעת הראשונים, אשר את דבריהם לא ראה. כאשר לומדים בקדושה ובטהרה, תורה לשמה, זוכים לתורת אמת ונפגשים בדרך אחת עם הראשונים כמלאכים.

מה גדול ורם מכל בחינה רוחנית, בהשגות ובמדרגות, צריך להיות הרבי מגור זצ"ל – אם עשרות אלפי יהודים וגדולי ישראל בתוכם, בעלי-מוחין ואנשי מעשה, הושיבוהו על כסאו של ה"שפת אמת". האדמו"ר מגור לא הוכתר על-ידי עדת החסידים הגדולה כרבן של ישראל משום שהיה בנו של השפ"א, מטעם ירושה. הוא זכה בכתר מלכות-גור בגין סגולותיו האישיות, הודות לגדלותו המרקיעה, עומק השגתו, היותו משכמו ומעלה, גבוה מעל גבוהים וגדול מן הגדולים.

דינסטיות חסידיות לרוב הפכו במרוצת השנים, כנודע, לנכס משפחתי העובר בירושה מדור אחד למשנהו. לא כן בגור. גור לא נעשתה חסידות למורשה. כל אחד מאדמו"רי גור – לא היה ואיננו רבי-יורש. גדלות עצמית בתורה ובחסידות, היא שהצדיקה את מנהיגותו של כל אחד מאדמו"רי גור בנפרד. הרבי מגור בירושלים, לאורך ימים ושנים, הועיד אותו אביו האדמו"ר רבי אברהם-מרדכי זצ"ל כממלא מקומו. שמא עשה כך הרבי הזקן, שכל ניד קל שלו נמדד ונשקל ביושר כחוט השערה, מטעמים של ירושה? לא, אלף פעמים לא. ראוי הוא לאותה איצטלא, מפני שהרבי זצ"ל ראה בו קדוש-עליון, בכל מח חריף, המכיל בנפשו ניצוצות הרבה משלהבת קוצק. והרי באמת אביו זצ"ל גופו הועיד לפני שואת היטלר ימ"ש – בתקופת הזוהר של מלכות-גור, כאשר את האדמו"ר מגור זצ"ל היו מסביבים בניו הקדושים שכל אחד מהם ראוי לכהן כאדמו"ר – את אחיו הקדוש רבי משה בצלאל הי"ד כממלא-מקומו. ברור, איפוא, שלא גרס הרבי מגור אדמו"רית הבאה בירושה ובהועידו את בנו לכהונת הקודש סביר היה, לא שהבן שלו צריך להנהיג את כלל ישראל, אלא האדם הזה כשלעצמו ראוי למנהיגות. האדם בעל

עליונות הרוחנית הוא שהוכתר לאדמו"ר מגור ולא הבן, היורש. היה עליו להכיל בעצמו כוחות רוחניים של אדמו"ר, להיות בעצמו גדול ולא להתפרנס מן העבר הרוחני המפואר של האב או הסב.

צדקות וגאונות

תשס"ח/2018

עוד בתחילת הנהגתו הפך מיד הרבי מגור לדמות מרכזית בעולם החסידי הגדול. גדלותו התבטאה גם בחסידות, בפרישותו המופלגת וגם בגאונותו התורנית. בצל אביו הגדול היה כמעט בלתי-מוכר. רק ליודעי-חן היה ידוע עומק חכמתו וגודל צדקתו. יחידים בלבד התוודעו לגדלותו בתורה ובעבודת השם. הוא עצמו השתדל כל הימים לא למשוך תשומת-לב, להתבודד "גור" שלטה מאז בלי מצרים בשני העולמות – בעולם היראה של החסידות ובעולמו העשיר-בדעת של לימוד התורה, לכל שריגיו.

אם לא הצליחה "גור" לסכור את מעינות-היראה הרוחניים שלה, אשר מהם שאבו דורות שלמים בדליים, להרוות כל נפש שוקקה, הרי בזאת הצליחה "גור" – זו שבאה אחרי החידושי הרי"ם, אשר גאונותו בתורה שימשה הקדמה למנהיגותו החסידית – להסתיר את גדלותה בתורת הנגלה. בעולם היהודי ידעו רבים שה"שפת אמת" הוא צדיק מופלא, אבל שהאדמו"ר הנו גם גאון בהיקף עצום, עמקן בעל כח-חידוש מאין כמותו – דבר זה לא ידעו אפילו רבים מחסידי גור. וכי ראה מאן-דהוא את בעל ה"שפת אמת" כיהודי הטובל כולו בש"ס, ואשר למרות שמתדפקים על דלתותיו אלפי יהודים בכל יום – איש איש ובקשתו ושאלתו – הריהו מוצא לו פנאי ללמוד בקביעות ש"ס וראשונים ולהעלות בכתב חידושים מלאים גאונות? וכי תיאר לו מי, כי השפ"א מחבר ספרים הלכה, ספרים שלא ירדו – כעבור ששים שנה – משולחנם של בני תורה אפילו בישיבות ליטא? אך כזאת היתה גור: ללמוד יומם ולילה בהתמדה עצומה, תוך הסתרת הלמדנות. רק לאחר פטירתו, כאשר הופיע הספר "שפת

אמת" על קדשים, נרעש לפתע עולם הלומדים להיווכח, מה גדול היה מאור־התורה שכבה.

והתופעה הזאת חזרה ונשנתה בבנו, האדמו"ר רבי אברהם־מרדכי זצ"ל, לא הכל יודעו שהרבי אינו רק צדיק הדור אלא גם גדול הדור; לא רבים ידעו, כי הוא שקוע בתורה יומם ולילה ולומר את הש"ס כולו בדרך גאונית מיוחדת. אף הוא ניהל עדת חסידים גדולה. בימיו אפילו גדלה והתרחבה חסידות גור. כל הדרכים הובילו לגור. רבים מפרחי החסידים בימיו נטשו את רבותיהם ונסעו לגור. היתה לגור משיכה מיוחדת, כמו בכבלי קסם, הכל אצו לגור מפני שכל אחד מצא שם אנשים בדומה לו. אישיותו של הרבי זצ"ל משכה אליה חסידים גם מחוגים אחרים, כמו בכח מגנטי עילאי. למעלה מדקה או מחצית הדקה לא היה יכול הרבי להקדיש לכל חסיד. כל רגע היה מחושב אצלו. אך ללימוד התורה מצא פנאי והותר. מרבית יומו היה קודש ללימוד התורה בסגנון למדני מובהק. למרות העול הכבד שנשא על כתפיו, כמנהיג עדה גדולה כל־כך, לא החסיר אף פעם משיעוריו היומיומיים הקבועים ומכתיבת חידושי־תורה לרוב. לא אחת שמעתי מפי מורי ורבי, הג"ר מנחם זמבא הי"ד, שהיה אומר כי העולם אינו יודע כלום על גדלותו התורנית של הרבי מגור וכי צריך להיות "מבין" על גאונותו. הליטאים – המשיך ואמר – כבר הרגישו בדבר ולכן הוא נחשב בעיניהם לא כאדמו"ר חסידי המחלק "שיריים", אלא כרבי, כגאון, שמחוייבים להטות אוזן לדעת־התורה שלו.

גור הושתתה על מבועי קוצק. גור היתה מושכת יניקתה מגדלות־ההשגה של קוצק. סופגת לתוכה מן העמקות הקוצאית וניזונה באמת הצרופה שלה, אשר לא נזדייפה אף פעם ומעולם לא הועם זהרה. ברם, תיכף ומיד בצעדיה הראשונים כדינסטיה עצמאית, הסיטה גור את עצמה מן הדרך הקשה והמסובכת של קוצק. היא לא דיברה בשפת העמקות השחוזת של קוצק, ולא חיקתה את מנהגיה המקוריים, המרעישים והבלתי־שכיחים. מה טעם? גור חיפשה דרכים להשפיע, לסול מסילות ללב ההמונים הרחבים, כדי לקרבם אל מעין החסידות – ואין לייחס השפעה לגדלות מוזרה ובלתי מובנת.

גאונות על-מושגית עשויה אולי להקסים לרגעים, לעורר תגובות של פליאה ספונטאנית, אך אין בכוחה לחדור בקרב שכבות רחבות.

ביז חסיד גוראי — לחסיד של גור

אוצר החכמה

גדולה היתה קוצק, למעלה מן השכל, לעילא ולעילא מכל השגות אנוש. רק יחידים, בחירי תלמידו של השרף, הבינו אותו באורח יסודי והלכו בעקבותיו מתחילה ועד סוף תקופת סגירתו. גדלותה של חסידות גור הושתתה על יסודות אחרים לחלוטין. "גור" היתה גדלות שניתן להבין ולדעת אותה. לפיכך הקיפה בהשפעתה חלק גדול מכלל-ישראל ומטעם זה היה בכוחה לפנות אל השכבה העידית, אל גדולי ישראל, כמו אל בעלי-בתים, לנשואי-פנים כמו אל ההמונים. גדלותו הרב-צדדית של האדמו"ר מגור זצ"ל לקחה שבי את לבב חוגים שונים. דבריו חדרו עמוק עמוק ואילו מעשיו הכבירים דיברו בעדם והעידו על גודל האחריות, שהרבי נושא בה, כלפי כלל-ישראל וצרכיו. הוא הפך להיות לא רק רבם של רבבות היהודים, חסידי גור, אלא "רבן של ישראל", רבה של יהדות פולין. בשביל להעריך את האדמו"ר מגור לא היה צורך להיוולד כחסיד גוראי דוקא. כל מי שידע להעריך את מעשיו הגדולים לשם-שמים, כל מי שהאזין אי-פעם לדבריו החוצבים, אשר להטו תמיד באש של יראת-שמים: כל מי שידע מגודל התמדתו בתורה, מסירות נפשו למען היהדות — הלכה, אם לא נהפך לחסיד גוראי ממש, אזי לפחות נעשה "חסיד של גור". חסיד גוראי ו"חסיד של גור" אלו שני מושגים נבדלים. וכדי להיות "חסיד של גור" לא היה צורך להיות חסיד גוראי דוקא.

גור היתה מחוננת בהרבה גורמים מגרים, בעלי קסם רב, שבכוחם להפוך אפילו "מתנגד" קפוא ל"חסיד של גור". בפולין, ובמיוחד בוורשה, היו הרבה יהודים מליטא אשר מושג ה"רבי" היה זר בעיניהם — ולא אחד מהם היה חסיד נלהב ביותר של גור.

בשנים האחרונות, לפני השואה, התערערו בפולין יסודות המסורת

31/08/2018

היהודית. נפרצו חומות הדת. הציונות, ה"בונד" ניתקו את הילדים מעל הוריהם החרדים. חלק מן הנוער סטה לחלוטין מן הדרך הישרה, חלק ממנו הוקסם מסממני המודרניות, עד שבסופו של דבר התרחק כליל מאורח־החיים המסורתי. בתוך הערבוביה של תעיות־דרך נוצרה גם "יהדות מודרנית" מיוסדת על פשרות וקולות בכל שטחי הדת "יהדות מודרנית" זו הנחיתה, כמובן מאליו, מהלומה רבתי על תנועת החסידות לזרמיה. חצרות האדמו"רים נידלדלו. בני־תשחורת לרוב יצאו לחפש מזון רוחני לעצמם בבוסתני־נכר. יוצאת מן הכלל היתה אז "גור". הנשורת מבין שורות החסידים היתה מעטה מאד. להיפך, צעירים מכל מיני "חצרות" זרמו לשערי גור. ה"בסטיליה" של היהדות חישבה להתמוטט, אולם גור הוסיפה לשמש מעוז מבוצר היטב ליהדות ולתורה. גור נחשבה כמקום־מבטחים רוחני, כשמירה מעולה לנוער שמצא מנוח בצלו של האדם הגדול בענקים.

גור פרצה את חומות הפאסיביות הנוראה, שהשתלטה בימים ההם על היהדות החרדית. גור עקרה ושירשה מן הלב את החשש והמורא מפני כל "חדש". כל נסיון חדש, העשוי לחזק את היהדות, היה מבעית באלף עיני שטן. העולם המסורתי הישן הסתגר וחשש להשתמש באמצעים המודרניים, אפילו לטובת המטרות המקודשות ביותר. גור נתברכה במעוף, בתנופה ובאמונה, באומץ־לב ובהשתכנעות כדי להופיע בשעה המתאימה עם הכרוז המהפכני: לצאת אל הרחוב ולהשתלט על המוני בית ישראל, לנטוע בהם הכרה עצמית ולגבש מתוכם את מחנה־לוי, אשר לא יסגוד לעגל העידן המודרני, שתלש כבר אברים אברים מגוף כלל ישראל. ואם זקוקים, אמרה גור, לצורך מטרות זו אביזרים: עתונות וספרות, ביי"ס "בית יעקב" לבנות, הסתדרות "אגודת ישראל" – מצוה קדושה ליצור אותם. סיסמא כזאת הצטלצלה בימים ההם כמהפכנית מאד ופניה חדשה זו היא שהצילה חלק עצום של יהדות פולין מצפרי ההתבוללות. ואך טבעי הדבר – הנוער מתרשם ומתלהב ממאבק סוער, מנקיטה בקו עקבי, מפעולה אמיצה, מעמדה בלתי־פשרנית,

וראש לכל: ממעשים גדולים, מופלאים, המתבצעים בעוז־רוח ובגבורה עילאית. ^{אוצר החכמה} בכל המעשים האלו באה לידי ביטוי חסידות גור במדה בולטת, ולכן הוליכו כל הדרכים לגור.

דרכה של גור

חסידות גור – בהנהגת האדמו"ר רבי אברהם־מרדכי זצ"ל – נתייחדה בדרך מקורית משלה. הרבי לא היה ממשיך של קודמיו בלבד, אלא גם מתחיל, מחדש, יוצר ופותח דף חדש בחסידות. הוא העניק לחסידות לבוש חדש, ניהל את עדתו בדרכים חדשות ויצק דפוסים חדשים לחסידות. בכך התבטאה מקוריותו בעיקר וכל זה העיד על ראייתו החודרת, על מבטו המרחיק־ראות ביחס לעתיד היהדות.

^[51/08/2018]

השינוי המהותי שחוללה חסידות גור בדור האחרון, בא לידי ביטוי הן בפנימיות והן בחיצוניות. החסידות בכללה לא הכירה מעולם בסדר. אידיאה נשגבה, קשה להתאימה במסגרת של סדרים מתוכננים. לשיא הזנת־הסדר הגיעה קוצק. השרף לא הכיר גבולות ותחומים, הסיט כל מחיצה שבין יום ולילה, הלילה הפך ליום והיום ללילה. הסדר נחשב בעיניו כערבוביה. הסדר מסמל לדעתו את קטנוניות־המוחין. אם שיטת המוסר העמידה את הסדר כיסוד, כבסיס לקיום הבריאה והאדם, באה החסידות – והזרם הקוצקאי בראש – ללמד, כי יש שני סוגים של סדר – סדר־של־תורה וסדר שמתכן בשר־ודם פשוט על־פי חישובים משלו. וכי מיהו האדם ומה הוא – זעקה קוצק במרירות – כי נתחשב בתכניותיו ובסדריו? קוצק הביטה על העולם בעינים אחרות לחלוטין. העולם הוא אויבו הגדול ביותר של האדם. ראה השרף את העולם באנדרלמוסיה הנוראה שהשתלטה בו ובערבוביה הפראית שלו – מה עשה? קם ועקר בשתי רגליו מן העולם על סדריו הכוזבים. הקוצקאי התפרץ כלבה גועשת והתמרד נגד הקונבנציונליות המושרשת איתן בעמקי השקר. הוא הרס את כל החומות העבים, ניתץ קירות משוריינים,

ניפץ וגידע עם הכל את הכל וערער עד היסוד את כל הסדרים המוסכמים.

עד שבא הרבי הגדול מגור והשיב את הסדר על כנו בעולם החסידות. הוא ענד לחסידיו אורלוגין מורה שעות, והורה להם שיחיו על-פי השעון. להתפלל בזמן, ללמוד בזמן וכן לסעוד בזמן. פריצת הסדר משליטה ערבוביה בכל היום כולו. תפלה בזמנה נעשתה אבן-יסוד בחסידות גור. "שמירת הלשון" של החפץ-חיים נכנס בסדר יומו של גור – הרבי זצ"ל היה מצוה על כל חסיד שילמד אותו.

מעתה הפכה גור להיות חסידות של למדנות, חסידות של סדר. צריך אדם שיכיל בקרבו כוחות שמימיים במדה מופלגת, כדי לחולל מהפכה כזאת – והרבי מגור זצ"ל אמנם הכיל אותם.

* * *

האדמו"ר רבי ישראל אלטר זצוק"ל

כ"ק אדמו"ר מגור

131708/2018

מלך במלכות גור

פולין היתה תמיד עשירה בגאונים וקדושים. בכל תקופה הואר אופקה באלפי נגוהות שקרנו מגלריה גדולה של אנשי-על, יהודים שמימיים גדולים כמלאכים. כל דור מבורך היה באישים אשר בתורתם ובצדקותם, בגאונותם ובעל-טבעיותם עוררו התפעלות גדולה. כאשר יהדות פולין בת אלף השנים עוד היתה קיימת, אפשר היה לומר בלא היסוס: "אין הדור יתום", מכיון שיהדות פולין חיה ובכל עיר ובכל עיירה ממש התגלגלו יהודים שמימיים, בני-עליה, אשר עמלו ועבדו וניהלו חיי-נזירות, חיי "חפץ חיים", בכלותם מקרבם כליל את היצר הרע. יהודים אלה הסתתרו מעיני אנשים. הם הצטנעו בגדלותם. הם התפללו בחום שיישארו בצל. הם צמו תעניות וייחלו ממעמקים שיוכלו להישאר בלתי-מורגשים.

יהדות פולין, תודות לרמתה הרוחנית הגבוהה, נעשתה לכתרה של יהדות-העולם. יהדות פולין סימלה את המשכיות-הדורות ואת נצחיות עם ישראל. ובמה הצטיינה כל כך יהדות פולין, עד שנעשתה לאור לכל יהדות העולם. כלום בהמצאות מדעיות או באמנות טכנולוגית. לא; יהדות בת-דורות זו לא גילתה את סודות האטום ולא חשפה את מסתרי הסטראטוספירה, ובמה היה טמון כוחה הבלתי-מנוח? — בזה שהיא עמלה על סודות התורה, חתרה בים התלמוד וניהלה לעצמה מלוכה של מלכות שמים על האדמה החומרית, ובמלוכה שהיא ניהלה נעשה היהודי לבן-מלך...

בכל תקופה היה בפולין אחד, אשר לא רק תרם לעיצוב דמותה הרוחנית של יהדות פולין, כי אם בכוח רוחניותה הגבוהה הטביע את חותמו האישי על מהלך-המחשבה של דורו. לא כל אחד, ככל שיהיה גדול, יש בו הכוח העל-טבעי להטביע חותם על ההווה הרוחנית של הדור. לא כל אחד, ככל שרוחו תהיה תוססת ועד כמה שדברו יהיה חודר לעומק התודעה של העם, יכול להטביע את חותמו על מעשי התקופה. כך שהמעשים יקרינו את מהלך-מחשבתו וישקפו את רעיונותיו.

בתקופה האחרונה שלפני חורבן היטלר, היה כ"ק האדמו"ר רבי אברהם מרדכי מגור זצוק"ל, מי שבתוקף קדושתו וגדלותו, בצדקותו ובגאונות התורה שלו, לא רק שחיזק את יסודות היהדות ושימר את גבולות התורה, אלא גם הטביע חותם חזק על התורה והיהדות. וחותמה של גור הוא צדדי, חותם עם שני תווים יסודיים: תורה וחסידות. חלק גדול מאדמתה של פולין נהפכה ליריעת-גוויל מקודש, וכל יהודי, מקודש בענות וסבל, נהפך לאות של ספר-תורה. ומי היה בתקופה האחרונה עד לחורבן ולעקידה של ששת מיליוני היהודים, הסופר הקדוש, אשר כתב כל אות בקדושה ובטהרה? – גור, אשר סייעה ותרמה הרבה מאד לכך, שיהדות פולין נהפכה להיות הנשמה היתירה של העם היהודי.

האימפריה גור חרבה כמעט כליל בחורבן הנורא של יהדות אירופה, רק שרידים בודדים נותרו. ומי שהכיר את גור משכבר הימים, בתפארתה ובברקה, יכול היה, ברגעים מיוחדים ונשגבים, לקלוט את רחשי נהמת-השכינה המקוננת ובוכה על אבדן מקור כה קדוש שטיהר נשמות, שנים רבות, מקור שבמשך למעלה ממאה שנה נקרא: גור.

גור ההיסטורית החלה להיבנות על היסודות של קוצק. גור היתה יורשתה העשירה, בנוטלה מקצק עדה של חסידים. לגור כבר היתה קרקע מוכנה, שאחרים חרשוה קודם, זרעוה וקצרו את פירות יבולה הרוחנית. החידושי הרי"ם. ה"שפת אמת". והאדמו"ר רבי אברהם

מרדכי זצ"ל, כולם הרחיבו העמיקו חיזקו את בית גור כל אחד במיוחד בתקופתו שלו, עם מקוריותו והנהגותיו המיוחדות, בגבהות השמימית ובאש־הקודש; דור אחר דור התרחבו שורותיה, העמידו עוד עולמות של תורה וחסידות עד אשר צמחה והיתה מלכות גור. ואם היתה כבר קרקע מוצקה, היתה עדה קדושה, הרי שנקל יותר להיות ממשיך, לחזק יותר את עמודיה להגדיל את השפעתה ולפתוח עוד מעיינות חדשים שבהם יכולה הנשמה היהודית לטבול וליטהר.

* * *

בנו האדמו"ר רבי ישראל זצ"ל הוכרח להתחיל כמעט הכל מחדש, לשקם מחדש את גור החרבה, התקופה היתה עצובה, מיד לאחר החורבן. המקום היה חדש והיו בו רק מתי־מעט מחסידי גור וכל האווירה היתה דחוסה. על משה נאמר (ספרי פנחס): "מלמד שקידש את האוויר"; משה קידש את אוירת ארץ־ישראל, ובפולין בישמו הגדולים והקדושים בעבר את האוויר בחסידות. אבל לאחר החורבן לא היתה קרקע ולא היה אוויר שידיפו מתוכם ריחות של חסידות. קשה, קשה עד מאד, היתה תמיד ההתחלה, ועוד נוסף לכך התחלה שלאחר חורבן, כאשר שלדי־אדם חיו בתהו־ובוהו עצמי משותקים מבחינה רוחנית. במצב זה קשה מאד לקלוט את קול הקריאה של החסידות. האדמו"ר זצ"ל מוכרח היה להניח את היסוד ממש, אבן על אבן, קומה על קומה עד שהבנין ניצב איתן על תילו. בכוחות על־טבעיים חידש את שושלת גור והפיח בה נשמה, הקים מחדש עדה קדושה, גור בדמותה ובצלמה כמקדם, קמה תחית־המתים.

קשה לתת הגדרה לגדלותו המיוחדת של האדמו"ר מגור זצ"ל מכיון שקשה להעניק הגדרות על דברים שמעל לדרך הטבע. אין מקום לאנלוגיות בעיניים שמעבר להבנה וקשה להציץ לתוך קדשי־הקדשים שלו. צריך האדם להיות בעצמו בעל־מדריגה, כהן גדול. כדי שיוכל, לוא פעם בשנה, להיכנס לתוכו. אך מה היתה מהותו הפנימית, — על כך יודעים אנו עוד מן הזמנים שלפני היותו מוכתר כאדמו"ר, מהותו היתה קדושה. צידקתו היתה תוצאה ממדריגת הקדושה הנעלה שלו.

האדמו"ר מגור היה קדוש, קדוש עליון, שכבר לפני ששים שנה, כאשר העולם היהודי היה עולם-של-קדושים, כבר אז אמרו: "קדוש יאמר לו". אפשר להיות אוהב ישראל במדריגה האידיאלית ביותר. גאון במעלה הגבוהה ביותר ולא להחזיק בכישורים הרוחניים הדרושים כדי לזכות לציון הנעלה של קדוש. שכן גאון ואוהב ישראל אפשר להיעשות גם בגיל-הביניים, או גם בשנות-הזיקנה. ואילו את היסוד לקדושה מוכרחים להניח מיד בשנים הראשונות, הצעירות. יום אחד ללא קדושה גורם פגם תמידי. חטא בקדושה פוגם בנעלה ביותר, במוח. ותשובה על חטא זה היא רק על ידי תורה, שכן רק תורה מטהרת את המחשבה. היא מהווה תיקון וגואלת את האדם מן החטא הזה, אבל קדוש גמור כבר אין זה יכול להיקרא (ראה "חסד לאברהם" לאזולאי ו"אגלי טל", בהקדמה).

* * *

האדמו"ר מגור היה יורש ישיר מקדושת קוצק, זו שבנתה את חסידותה על יסודות של קדושה, היא היתה התגלמותה של הקדושה. השרף מקוצק הסתער כארי כנגד העולם הטמא ונמלט הימנו בשתי רגליו, כשהוא מתבודד לו בחדר מסוגר. הוא חש בריחות הטמאים הנוראים המטמטמים את העולם ורצה בכוחה קדושה להשמיד את הכוחות הרעים הנוצרים מחמת אותה קליפה. קוצק הפכה את הגוף לנשמה והוכיחה לאיזו מדריגה מסוגל אדם להגיע אם הוא יודע להתמודד עם עצמו ומשכיל להמית בתוכו את תאוות-החומר שלו. קוצק למדה תחילה עם עצמה ורק לאחר מכן אחרים, כי בכוח הקדושה מסוגל אדם, קרוץ מחומר, להגיע עד לנקודת השיא ממש ולעמוד ברעדה במחיצתו של הקב"ה.

וכלום אפשר לו לאדם להגיע לפיסגת-הסולם ולהתגורר במחיצת-אש שכזו? "והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לאלקים (בחקתי) אטייל עמכם בגן-עדן כאחד מכם ולא תהיו מזדעזעים ממני. יכול לא תיראו ממני, ת"ל והייתי לכם לאלקים" (רש"י, שם). הוא כביכול יטייל

עמכם בגן-עדן, — מילתא זוטרית היא? הנה כי כן, כותבים ספרי מוסר, הוא ממש מבהיל על הרעיון כיצד מסוגל האדם להשיג במדריגות, עד כדי "לטייל עמו" ולא עוד אלא "כאחד מכם ולא תהיו מזדעזעים"; האדם יטייל ללא זעזוע, אך כמה מזעזעת ההוה-אמינא: "יכול לא תיראו ממני", ובעלי-המוסר מתעמקים בסודות עמוקים אלה, המצביעים בבירור על המדריגה הגבוהה שמתגלם בה היהודי ועד כמה עשויה להגיע "גדלות-האדם". מושג שאותו טבעו גדולי בעלי המוסר (ראה שיחות הגר"ש).

באמצעות קדושה, במעלה הגבוהה ביותר, אפשר להבקיע רקיעים. "קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם" (קדושים) "יכול כמוני, ת"ל כי קדוש אני, קדושתי למעלה מקדושתכם" (ב"ר ויקרא). קשה להסביר ולפרש את המלים הנשגבות הללו: "יכול כמוני", להשוות קדושתו של יהודי לקדושה במדריגה כזו שאין שכל האדם יכול להשיגה. ודרוש פסוק מיוחד שידגיש: אין מקום להשוואה, כי קדושתי למעלה. אבל ה"יכול כמוני" מצביע על הכוח השמימי העצום הטמון בכוח-הקדושה. אין גבול לגבהות רוחנית. ועד כמה שהאדם מסוגל לשקוע תהומות, עד כמה שהאדם מסוגל ליהפך לנתח של חושך, כך אין גם גבול ושיעור לאור הרוחני שלו המסוגל להאיר את כל הרקיעים.

* * *

האדמו"ר מגור זצ"ל ספג לתוכו את קדושת ומהות קוצק. לשונו היתה לשון קוצק, חדה כתער. הוא השתמש בנוסח קוצק, קצר קולע עמוק לתוך. הוא היה כשלהבת ודבריו הבזיקו באש-קודש. שכן קדושה מפיקה מתוכה אש-דת וניצוץ אחד יוצר לא פעם רושם שנשאר קיים לכל החיים.

בוורשה העיר של קדושים וטהורים, נפסק כבר לפני הרבה עשרות שנים שר' ישראל בן הרבי (כך נקרא אז) הוא קדוש וטהור. חי חיי-

פרישות, ולכן דיברה קוצק מתוך גרונו. במלים אחדות ביטא את הרעיון העמוק ביותר. במלים ספורות הגדיר את תשובותיו בעניינים הקשים ביותר. דיבוריו – כברק־אש, בלא הדגשים, בלא ליטושים, אלא דיבורים הנאמרים אז כאשר רוח־ממרום מכתיבה אותם וכל מלה היא כהד־קול משמים.

מה היא מהותו הייחודית של רבי? במה בא ייחודו לידי ביטוי בחיים היומיומיים ובמעשים שהעין מבחינה ורואה וכל לב מרגיש? – בכך שהוא ממלא את התפקיד של אב מסור ואם נאמנה לכלל ישראל כמו לחסידיו (ראה סנהדרין, ק"א): "טוב אתה לישראל מאב ואם", בכך, במעמד זה של אב־ואם טמונה מהותו היסודית. "תן לי יבנה וחכמיה... ואסוותא דמסיין ליה לרבי צדוק". ר' יוחנן בן־זכאי, רבן של ישראל, מבקש בעת ובעונה אחת: יבנה וחכמיה ורופא לרפא את ר' צדוק.

בהצלת החכמים הוא רוצה להציל את כלל ישראל אך ברגע כה טראגי, כאשר ירושלים מאויימת בחורבן, אין הוא שוכח אז את היחיד, את הפרט, בבקשו רופא עבור חולה. "וירא בסבלותם – בסבלותם של כל אחד ואחד" (פסיקתא). וכי מה הוא המובן של האמור "בסבלותם של כל אחד ואחד". משה רבינו דואג, מנהיג את כלל ישראל, אך לא רק סבלות הרבים הם בדאגתו, אלא הדאגות של כל אחד בפני עצמו. עסקנים, אפילו לשם־שמים, עוסקים עבור הכלל, ואילו עבור היחיד אין להם פנאי. אבל המנהיג האמיתי – כל יהודי הוא בשבילו עולם מלא, שבעבורו הוא צריך למסור נפשו. כוחות שכאלה ישנם למי שנועד להנהיג את כלל ישראל.

האדמו"ר מגור היה אב ואם לכלל־ישראל ובמיוחד לחסידיו. הוא הוכתר לאדמו"ר מיד לאחר מלחמת העולם השנייה, כאשר העולם ששרד אז איבד ולא היה לו אב־ואם. הוא נותר כ"יתום עגול". העולם ששרד בחיים הזדקק אז לחיוך אבהי וללטיפה אמהית. ומי יכול לבוא במקומו של האב, וכמה קשה למלא חלל שנוצר בהעדר האם? ובלא הכוח של אב־ואם קשים החיים עד למאד, קשה לגדול

ולהתפתח. ומי יכול לשאת את הכוח הזה ולמלאו? רק רבי מסוגל ליצור כוח מיוחד זה. "כאשר ישא האומן את היונק". הרבי מגור נעשה אז אב־אם ליהודים, וכשם שאב־אם נושאים בעול ודואגים לצרכים הרוחניים והחומריים של ילדיהם, כך צריך הרבי לדאוג הן לרוחניות והן לגשמיות של חסידיו ותלמידיו. והרבי מגור לא שכח אותם אף לרגע אחד, ובכל המובנים, תומר ורוח. היה אב ואם שלהם. מן האב יראים ואת האם אוהבים. "איש אמו ואביו תיראו, גלוי וידוע שהבן ירא מאביו יותר מאמו" (קידושין לא). זו הסיבה שמהרבי מגור גם יראו וגם אהבוהו, חרדו ממבטו כאב ואהבו אותו בלב ונשמה כאם.

"הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים" (ירמ' לא). תפלה חמה הנאמרת בדביקות עצומה בימים הקדושים ביותר של השנה. ומה המכוון ב"בן יקיר", לאלו יתרונות הוא זכאי? "הבן יקיר לי – שאין לו אלא בן אחד שהוא עושה רצונו" (רש"י, שם). אב־אם אוהבים את בנם אהבה בלתי־מוגבלת. בכל חייהם הם מקריבים עצמם עבור בנם, אפילו אם איננו אלא אחד מעשרה או שנים־עשר ילדים. אך כמה גדולה אהבתם ומסירותם אם זה רק בן יחיד? אמנם נכון, שאצל אב־אם כל בן הוא בן יחיד, אך בכל זאת, בן־יחיד ממש – נשמר ומטופח יותר. "אשר אהבת את בנך את יחידך", כיוון שלבן־יחיד הרגשות הרבה יותר מעודנים ונאצלים.

לאדמו"ר מגור היו אלפי חסידים, אבל היה מקושר לכל אחד מהם כאב לבן־יחידו, ובן־יחיד איננו שוכח מהר את אביו. ולכן אין חסידיו יכולים לשכוח איזה רבי ואב היה להם, ואב זה גם איננו שוכח כיום, ביושבו שם למעלה, בספירות הגבוהות, בין מלאכי־מעלה – את חסידיו־בניו.

האדמו"ר רבי ישראל אלטר זצוק"ל

כ"ק אדמו"ר מגור

לשכת הדין
תאריך: 31/08/2018

צדיק וקדוש

צדיק, צדיק הדור – מושג המעורר התפעמות, פליאה גדולה ורטט קדוש של יראת־הכבוד! מלה אחת המגלמת הגדרה מקיפה, מושג עמוק שקשה ביותר להשיגו. צדיק, מי הוא הזוכה להתעטר בכתר מאיר זה ועל־ידי איזה מעשים זוכה אדם להתעטר בגלימת־קדושה שבה נעלם הגוף ונותרת הנשמה בלבד? צדיק, מה משמעותו, מה מעמדו ואיזה אדם ראוי ע"י השגותיו הבלתי־רגילות ומעשיו הבלתי־טבעיים להתעלות למדרגה של צדיק, שהקבלה פתחה בעבורו את כל שערי השמים? הכיצד מגיע אדם, ילוד־אשה, לגבהים שכאלה, עד שהוא נעשה – כדברי רבי נחמן מברסלב – יועצו של הקב"ה ומגינם של ישראל (ראה, ליקוטי עצות)? איך יכול אדם, המושפע ע"י הטבע בדחפים סוערים, להתעלות לשיא־השיאים, עד כדי כך, שלדברי המקובלים הוא נושא את ה"תגא דמלכותא", את כתר־המלכות, בלא שיוכנע ע"י חוקי־הטבע? איזה מעשים צריך אדם לעשות כדי לזכות ולהשיג את אותו הכוח השמימי שיעשה אותו לממוצע, מתווך בין השי"ת ויהודים, ולהסיר את כל הקליפות והמחיצות המסתירות את הדרך וחוסמות את התפילות מלהגיע אל המקור?

פילוסופיית־היהדות העמידה את הצדיק לא רק במרכזה של היהדות, אלא של כל היקום. תורת הניגלה כמו תורת הניסתר מלמדת אותנו: הצדיק הוא העמוד שעליו נשען העולם. ר"א בן שמוע

אומר: "עולם עומד על עמוד אחד וצדיק שמו שנאמר וצדיק יסוד עולם" (חגיגה, יב). כל קיומו של העולם תלוי בהשפעת הצדיק. "עמוד אחד" מונע מלהחזיר את העולם לתהו־ובהו. הצדיק מגין על הדור (ראה סנהדרין, קט). מילתא זוטרתי? העולם כולו מתנועע; הגזר תלוי ומרחף באוויר; ערפילים שחורים כבר נראים באופק. הנה רואים אנו כבר כמעט בעליל כי "השתות יהרסון"; השטן מקטרג, הסס גובר ח"ו, והנה, בין־רגע מתרחש השינוי. הצדיק העטוף בטליתו עומד נרכן ושחוח בתפלת־לחש, או שהוא מתפלל בקול רם, בזעקה קורעת, ומיד מתרחש שינוי־לטובה. השמים מתבהרים ובאופק נראת שמש זורחת. ^{הערה} זהו כוחו של צדיק.

"הקב"ה גוזר גזירה וצדיק מבטלה" (מו"ק, טז) – במלים אלה מתבטא כוחו השמימי של הצדיק. יש בו הכוח לבטל את הגזירה הקשה ביותר שכבר נגזרה מהקב"ה. הוא כביכול מעביר שבתו מכסא דין לכסא רחמים ומאזין לבקשת הצדיק. הצדיק האמתי מחונן בכוח בלתי־רגיל ועל־טבעי שכזה. וחס־שלום, אילו לא היה קיים כוח כזה בעולם הרוחני אילו נשאר העולם רגע אחד בלא שיהא בו איזה צדיק נסתר במקום כלשהו, נסתר מעינינו, כי אז היה העולם נהפך לתוהו, עפר ואפר היה נותר ממנו. הצדיק מחזיק את הבריאה של הקב"ה, הוא נושב לתוכה חיות בכל רגע של קיומה. וכשם שאין העולם יכול להתקיים בלא כל תופעותיו הטבעיות, בלא כל חוקי־הטבע שלו, כך אין העולם יכול להתקיים, אם הצדיק אינו פורש את כנפי־שכינתו כדי להכניס את העולם כולו תחת חסותו.

"אמר אביי, לא פחות עלמא מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי שכינה בכל יום" (סוכה, מה). ישנם שלושים ושה צדיקים, ולפי הזוהר, שלושים ושה בארץ ישראל ושלושים ושה בחו"ל. וישנו רק צדיק אחד המצויין כצדיק גמור, במושג הנעלה ביותר, גבוה מכל גבהים, עמוד יחידי שבזכותו יש לעולם קיום.

אין אדם נולד צדיק. צדקות אינה עוברת בירושה מאבות לבנים. גם בשמים אין קובעים אם יהא האדם צדיק או רשע. "מלאך

אוצר החכמה

הממונה על ההריון לילה שמו, ונוטל טיפה ומעמידה לפני הקב"ה ואומר לפניו, טיפה זו מה תהא עליה, גיבור או חלש, חכם או טיפש, עשיר או עני ואילו רשע או צדיק לא קאמר" וכו' (נדה, טז). גבורה פיסית, עושר, חכמה, — כל האלמנטים החשובים הללו המסייעים לעיצוב צורת האדם, כל אלה הם מתנת־אלוקים או עונשו. אך צדקות קשורה לבחירה של האדם. ומשום שצדקות היא תוצאה של מעשי האדם, היא מצליחה להעפיל לספירות הגבוהות ביותר שהצדיק הוא יוצא ונכנס לשם ובעל דיעה בהן. קדושת יום־טוב — כותב המהר"ל — היא לעתים גבוהה מקדושת שבת. כי את החג האדם לבדו מקדש, ואילו שבת מקודשת משמים. "ויברך ה' את יום השביעי". קדושה שנוצרת מחמת יגיעת האדם ומאמציו, משתרשת באדם והוא איננו מרשה לחלל את הקדושה שיצר בעצמו. אילו לא הצריכה צידקות מידה כה רבה של יגיעה עצמית, עבודת ה', שבירת היצר, שמירת החומר, ביטול היש עד למדריגה של עפר ואפר, כי אז לא היה משיג הצדיק כוח על־טבעי שכזה להחזיק בידיו ממש את המפתחות לפתיחת כל אוצרות השמים, את מפתחות הפרנסה והרפואה.

לצדיק מוכרח האדם להיעשות לבדו, וכיצד? מהי הדרך המוליכה לצדקות, אלו מעשים מעטרים אותו בכתר הצדיק, החי על־אדמות במלכות־השמים? איזה כוח מכניס אותו לעולם־התפארת, בהיותו בו חיי־נשמה, ב"צלא דמהימנותא", שהוא נושם ריחות של גן־עדן? כמה קשה הדבר לשאת תמיד את ה"תגא דמלכותא". קל להיות עבד. קשה לאין־ערוך להיות תמיד מלך ולא להכתים את בגד־המלכות — בנשיאת "נזר אלוקיו על ראשו". לא כתר של זהב או של כסף, אלא כתר אלוקי המעוטף בשכינה. גרגר אחד של אבק עלול להאפיל את הכתר, ואז נותר רק כתר בלא מלכות־שמים.

* * *

ישנן דרכים מרובות בעבודת ה', המעלות את האדם למעלת הצדיק. אחד משיג את פיסגת־השיא בצדקות על־ידי תעניות

וסיגופים, השני ע"י תפלה-שבדבקות, ע"י אהבת-ישראל ללא גבול, ע"י לימוד-התורה בעמקותה ורחבותה וע"י פרישות וקדושה. כל הדרכים הללו אינן קלות. החומר תובע את חלקו ואיננו מרשה עינויים. הנטיות האישיות מגרות, האינסטינקטים משתוללים. וכמה קשה הוא לאהוב כל אחד "כגופו" וכיצד ניתן להגיע לשלימות התורה, כאשר היא "עמוקה מני-ים". כיצד ניתן להיעשות צדיק, שנשמתו צריכה להיות טהורה כבדולח, בלא מלבושי-חומר? הדרך הקשה והמסובכת ביותר היא להיעשות צדיק בעזרת הקדושה. ^{אוצר החכמה} כותבים המקובלים: צדיק גמור הוא רק מי שיש בו כוחותיו של יוסף הצדיק. הוא מתייצב בכל הכוח כדי לשמור את "והקימותי את בריתי" וגו' (ראה זוהר, נח).

אפשר להיות אוהב ישראל במובן האידיאלי ביותר; גאון בהיקף הכביר ביותר ולא להחזיר בכישורים הרוחניים הנחוצים כדי להשיג את מעלת הקדוש. כי גאון ואוהב ישראל יכול אדם להיעשות גם בגיל-הביניים או בגיל המבוגר. אך היסוד לקדושה הכרח שיונח בגיל הצעיר. יום אחד, לילה אחד ללא קדושה, גורם פגם נצחי. חטא כלפי הקדושה פוגע ביותר, ^{51/08/2018am} במוח. תשובה על חטא זה היא רק באמצעות התורה, שכן רק התורה מטהרת את המחשבה. היא התיקון וגואלת את האדם מן החטא הזה, אך צדיק גמור כבר אי-אפשר לומר עליו. (ראה חסד אברהם לאזולאי ו"אגלי טל", בהקדמה). קדוש הוא מי שעושה את היצר נכנע, חסר כוח, עד "נדמה להם כהר גבוה" (סוכה, נב). "צדיק יסוד עולם" – איזה הוא הצדיק שעליו העולם כולו נשתת? אות ברית-קודש קרוי יסוד, כפי שנאמר בקבלה. ומה היא קליפת עמלק? פגם בקדושת-הברית. הצדיק-הקדוש סותר בקדושתו את העמלקיות הזאת.

קוצק בנתה חסידותה על יסודות של קדושה. קוצק היתה התגלמות הקדושה. הוא סער כארי נגד העולם המטומא ונמלט ממנו בשתי רגליו, בהתבודדו בחדר נעול. הוא חש בריחות הטמאים המרעילים את העולם ורצה בכוח הקדושה להכחיד את כוחות הרע הנוצרים מקליפה זו. קוצק היפכה את הגוף לנשמה והראתה לאיזו

מדריגה עשוי האדם להגיע אם הוא מנצח את עצמו ויודע איך להמית את כל התאוות הארציות האיומות. קוצק לימדה, תחילה עם עצמה, ולאחר-מכן עם אחרים, כי בכוח-הקדושה מסוגל האדם, הקרוץ-מחומר, להגיע עד ממש לשיא-המדריגה, לעמוד ברעדה במחיצתו של הקב"ה.

האם מסוגל בשר-ודם לטפס אל פיסגת-הסולם ולדור במחיצת-אש שכזו? "והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לאלקים" (בחקתי); "אטייל עמכם בגן עד כאחד מכם ולא תהיו מזדעזעים ממני, יכול לא תיראו ממני, ת"ל והייתי לכם לאלקים" (רש"י). כביכול יטייל עמכם שם. מילתא זוטרתי? טיול עמו, כביכול? ממש מבהיל עד היכן מסוגל האדם להגיע במדריגות, עד כדי לטייל עמו כביכול. ולא סתם טיול, אלא "כאחד מכם ולא תהיו מזדעזעים", ועד כמה איומה ההוא-אמינא: "יכול לא תיראו ממני". בעלי המוסר מתעמקים בדבריהם העמוקים הללו, המצביעים בבירור על כך, איזו בריה קדושה היא האדם ועד היכן עשויה להגיע גדלות האדם.

על-ידי קדושה במעלתה העילאית, אפשר להיעשות שותף שווה לטיול ולהימצא בין אלה של "ואטייל עמכם". "קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם" (קדושים) יכול כמוני, ת"ל כי קדוש אני, קדושתו למעלה מקדושתכם" (ב"ר, ויקרא). קשה לתרגם וקשה להבין את המלים הנשגבות "יכול כמוני" לרצות להשוות קדושתו של יהודי לאותה קדושה ששכל האנוש איננו מסוגל להשיגה, ונחוץ פסוק מיוחד שידגיש: אין מקום להשוואה, כי "קדושתו" למעלה. אבל ה"יכול כמוני" מצביע על כך איזה כוח שמימי טמון בכוח-הקדושה. אין גבול לעליונות רוחנית, ובה במידה שעלול האדם להידרדר לתהומות, בה במידה שהוא עלול להיעשות לגוש של חושך, כך גם אין שיעור למידת האור הרוחני שהוא מסוגל לפאר בו את כל הרקיעים.

לא תמיד נהירים לנו דרכי הצדיק. חיי הצדיק עטופים בגלימה חסוייה של רזין-דרזין. לא תמיד אפשר לחדור למהלך-המחשבה שלו, שלא פעם היא מעוררת השתאות ובו בזמן גם חוסר הבנה. לכן

מנסים כאלה או אחרים להציג שאלות, למה ומדוע, ולפעמים נשמעות אפילו מלים של ביקורת. ולמה? משום שאנו מודדים אותם עם השגתנו הדלה ועם המונחים הרגילים של דרך הטבע ובשר-ודם. כל אי-ההבנות וכל מה שנראה כסתירה היה נעלם אילו היינו מספיק חדורי-תודה בכל, שהצדיק חי באטמוספירה אחרת. חיים אמנם עם הצדיק באותה עיר, או גם באותו בית, אך אלו עולמות נפרדים, העלומים מאתנו וחסויים מעינינו. צדיק חי למעלה מדרך הטבע, כמו שחי מלאך. צדיק איננו חי לפי סדר-היום שלנו. וכמה קדוש הוא סדר הלילה של הצדיק האמתי. "מה נורא המקום הזה", אמר יעקב (ויצא) – "שאם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה" (רש"י). ארבע-עשרה שנה לא ישן יעקב. רק אז ישן על אבנים, אבל עד אז גם על אבנים לא ישן. בדרך הטבע אין אדם מסוגל לעשות זאת. "שבועה שלא אישן ג' ימים מלקין אותו וישן לאלתר" (נדרים, טו). שונים הם כוחותיו הפיסיים של יעקב, הרואה מלאכי אלוקים עולים ויורדים. יעקב – אומרים חכמי המוסר – מסוגל לבדו לגולל אבן כבדה. "יחד לב וגל אבן מפי באר", במקום ששם יש יחד לב, כאשר חיים ביחוד עם הרבש"ע, אז אין קשיים פיסיים וטבעיים. כוחות על-טבעיים שכאלה מתעוררים באדם החי בסוד של יחד-לב ורואה לפניו התגלות.

* * *

על מה עמדה גדולתו של האדמו"ר מגור זצ"ל? – אין צורך להיכנס לנוסחאות מקובלות, לשבחים מאפיינים, על אף שהוא גילם בתוכו את כל המעלות הגדולות הללו. אין צורך לפרט את כל המעלות שעשאוהו לרבן של ישראל. ואני מדגיש רבן של ישראל, כי הרבי מגור לא היה רק רבי לעדת אלפי חסידיו, אלא היה גם רבי של כלל-ישראל, שזה עצמו מצביע על ייחודו ופלאיותו. ולהיות רבי של כלל ישראל, רבי של רביים, שכן לא רבי אחד התדפק על דלתו לזכות לסיוע רוחני.

בוודאי שהיה גדול בתורה, בחכמת הנסתר, באהבת ישראל; בודאי שהיה חי בכל ספירה בנפרד ושאב משם השפעה ובכך היה ברכה

לכלל-ישראל. אבל מה היתה מהותו המיוחדת, ייחודו, תוכיותו, עולמו הנבחר ומה היה בסיסו העיקרי להנהגתו האדמו"רית שעליה השתית ובנה עדה קדושה? לכך מספיקה מלה אחת ויחידה. האדמו"ר מגור זצ"ל היה צדיק וקדוש, קדוש-עליון שעוד לפני ששים שנה, כאשר העולם היה עולם של קדושים, אמרו עליו: קדוש יאמר לו. הוא היה יורש ישיר של קוצק; הוא קיבל את כל קדושת קוצק. הוא דיבר לא פעם בשפה הקוצקאית, חדה כחנית, הוא השתמש בנוסח קוצק, קצרה, תמציתית, עמוקה-בתוך עד למעלה מדרך-הטבע, והיא לא היתה רק במובן החיצוני, אלא נבעה מעומקה של קדושה שורשית. ^{31/08/2018}הוא עצמו בער כלפיד-אש ודבריו בערו, כי קדושה מפיקה מתוכה אש דת, וניצוץ אחד של אש מטביע רושם על כל החיים. וורשה הבירה, העיר של קדושים וטהורים, הוציאה פסק-הלכה: רבי ישראל דעם רבינס (כך היה כינויו) הוא קדוש וטהור, חי חי-פרישות. ולכן דיברה קוצק מתוך גרונו. דיבר כקוצק בלשון קצרה. במלים בודדות ביטא הרעיון העמוק ביותר. במלים ספורות הגדיר את תשובותיו ענינים הקשים ביותר. דיבוריו – כברק-אש, בלא הדגשים, בלא ליטושים, אלא דיבורים הנאמרים אז כאשר רוח-ממרום מכתובה אותם וכל מלה היא כהד-קול משמים.

מה היה הרבי מגור זצ"ל? – אי-אפשר לנסח הגדרה ברורה לגבי על-טבעיות, אין מקום להשוואות אנלוגיות עם מה שהוא למעלה מדרך הטבע, ואי-אפשר בשום פנים להציץ בקדשי-הקדשים שלו. צריך האדם להיות בעצמו כהן גדול כדי שיוכל לפחות פעם בשנה ליכנס לתוכו. אך מה היתה מהותו הפנימית, זה ידוע עוד מן הזמנים לפני שהוכתר כרבי, לאחר הסתלקות אביו. מהותו קדושה. צידקותו היתה פועל-יוצא של קדושתו העילאית. הוא היה קדוש הדור.

* * *

מה היא, בעצם, מהותו הייחודית של רבי? מה הוא תפקידו? – "כשחלה ר' אליעזר, נכנסו ארבעה זקנים לבקרו וכו' נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר טוב אתה לישראל מאב ואם, שאב ואם בעולם הזה

ורבי בעולם הזה ובעולם הבא" (סנהדרין, קא). כשם שאב־ואם נחוצים לקיומה של הבריאה, כך, במידה גדולה יותר, נחוץ רבי ליהודים, "טוב אתה מאב ואם", מודגש, לאמר, כי רבי הוא שווה לאב־ואם. הוא צריך למלא את שני התפקידים. אב ואם הם שני ניגודים טבעיים. אב הוא גבורה ופחד; האם היא מידה של רחמים וחסד – שני כוחות שונים במהותם. איך, איפוא, יכול הרבי להשפיע ולפעול בשני כוחות סותרים כאלה וליצור מהם הרמוניה אחת? ביהדות תופעה כזו היא מיוחדת אבל היא משפיעה על מציאות החיים. מידות מנוגדות, מהויות מנוגדות מן הקצה אל הקצה, המאפיינות את אותו האדם, מגלים בשונותם את מקוריותו של האדם ומבטאים את עושר רוחו היוצרת. אנשים ממוצעים החיים בעולם קטן ומוגבל, צועדים על מסלול מסומן ומשפיע רק לפי דחף קבוע. ואולם, אישים גדולים האוצרים בחובם כוחות גדולים, מרחפים בעולמות גבוהים וטמירים, בש"י עולמות, והכניסה לכל עולם בנפרד מצריכה כוח מיוחד ומידה מיוחדת. אנשים הנפעלים בשפע של רוח אינם יכולים להתאים עצמם במסגרות קבועות ולהשתרש בתוכן. אנשים גדולים שאינם נמדדים בקנה־מידה טבעי, כאלה מוכרחים להופיע ולהשפיע בהתגלמויות שונות ולא פעם מנוגדות זו לזו. משה רבינו, אומרים חז"ל, היה כהן גדול, לוי ומלך. משה כלוי הוא מידה של דין. משה אמר "יקוב הדין את ההר". מידתו של הכהן היא פשרה (ראה סנהדרין, ו). מלך הוא רחמים, לב. לבו של עולם (ראה רמב"ם, סוף הלכות מלכים). את כל המדות המנוגדות הללו איחד משה בתוכו, בהתגלותו בכל הדמויות השונות הללו. פעם בדמות החסד, פעם בדמות הקפדנות האבסולוטית. איך וכיצד? כי "איש אלוקים" מוכרח לפעול בכוחות שונים, עד כמה שלא יהיו סותרים זה את זה.

צדיק, איש אלוקים, מוכרח לעבור בקלות מעולם אחד למשנהו. ובכל עולם בנפרד הוא צריך להשפיע בגדלותו ובייחודו. רבי הוא לכן גם אב וגם אם והוא יוצר הרמוניה בין גבורה לבין חסד, בין דין לבין רחמים.

האדמו"ר מגור היה אב ואם לכלל-ישראל ובמיוחד לחסידיו. הוא הוכתר לאדמו"ר מיד לאחר מלחמת העולם השנייה, כאשר העולם ששרד אז איבד ולא היה לו אב-זאם. הוא נשאר יתום "עגול". העולם ששרד בחיים הזדקק אז לחיוך אבהי וללטיפה אמהית. ומי יכול לבוא במקומו של האב? וכמה קשה למלא חלל שנוצר בהעדר האם? ובלא הכוח של אב-זאם קשים החיים עד למאד, קשה לגדול ולהתפתח. ומי יכול לשאת את הכוח הזה ולמלאו? רק רבי מסוגל ליצור כוח מיוחד זה, "כאשר ישא אומן את היונק". הרבי מגור נעשה אז אב-זאם ליהודים. וכשם שאב-זאם נושאים בעול ודואגים לצרכים הרוחניים והחומריים של ילדיהם, כך צריך הרבי לדאוג הן לרוחניות והן לגשמיות של חסידיו ותלמידיו. והרבי מגור לא שכח אותם אף לרגע אחד, ובכל המובנים, חומר ורוח, היה אב ואם שלהם. מן האב יראים ואת האם אוהבים. (איש אמו ואביו תיראו, גלוי וידוע שהבן ירא מאביו יותר מאמו (קידושין לא). זו הסיבה שמהרבי מגור גם יראו וגם אהבוהו, חרדו ממבטו כאב ואהבוהו בלב ונשמה כאם.

מה הוא שם? – שם איננו עומד על אותיות יבשות, מתות. שם יוצר מושג, מסמן אידיאה; הוא מבטא הגדרה נעלה יותר; הוא מצביע על אופיו ועל שליחותו של האדם. חיותו של האדם טמונה עמוק בשמו. השם קשור בשורש-הנשמה. כותב הזוהר: ישן האדם ושקוע בתרדמה עמוקה ביותר; דופקים מכל עבר ומכל צד; מהומה מסביב-סביב, אך האדם אינו נייעור. ואולם, באותו רגע שבו מלחשים לאזנו את שמו, הרי אז הוא מתעורר משנתו העמוקה. למה? מנין בא כוח כזה, שלחישת שמו חזקה יותר מהלמות פטישי-ברזל כבדים? משיב הזוהר, כי כאשר מזכירים את שמו נוגעים אז בחיותו של האדם, מיתרי-החיים רגישים ביותר, ובליחוש הקל ביותר מעוררים אותם.

השם הקדוש של האדמו"ר מגור, רבי ישראל, נקבע מאת ההשגחה מיד עם הלידה לשליחות גבוהה. ישראל משמעו שמחה פנימית, אשר בכוחה בוקעים רקיעים. שכינה אינה סובלת עצבות. "עבדו את ה'

[31708/2018]

בשמחה". היא המקור להשראתה שכינה. "אין השכינה שורה ולא מתוך עצבות וכו' אלא מתוך שמחה" (שבת, ל).

האור החיים כותב (ויחי): "ישראל הוא בחינה קדושה עליונה והנשמה עליונה משכנה בו כל זמן שאין שם עצבון" וכו'... ברגע של שמחה היה שמו ישראל, ובעת של עצבון – יעקב. הרבי מגור זצ"ל, רבי ישראל, פניו תמיד האירו בשמחה. לא היתה נקודת עצב אחת בפניו. הטרגדיה האישית שלו, באבדו את כל משפחתו בחורבן-היטלר, לא שברה את שמחתו הפנימית. כל המהות וכל הלבוש של שמו: ישראל ביטאו שמחה עמוקה, כוח זה ניתן לו משמים, באותו רגע שהנשמה הקדושה ירדה לעולם זה, כדי למלא לבבות יהודיים בדליים של שמחה ובכך להחזיק את חיותם.

[אוצר החכמה]

שמחה מביאה עמה אהבת ישראל בלא גבול. כאשר אדם חי בכל רמ"ח אבריו באווירה מזוככת, שבה משתקפת הבבואה של "עוז וחדוה במקומו", נהפך אחד כזה למקור של שמחה, בהיותו מושרה אהבה אידיאלית ואיש כזה של אהבת-ישראל מסוגל להקיף ולחבוק בזרועותיו עולם ומלואו. שמחה מעוררת אהבה. ברגעים של שמחה אמתית וזכה, נעשה לבו של האדם משכן-אהבה לכל יהודי (ראה סידור הרב, בעל התניא, סוד המקוה). הרבי מגור היה מעיין נובע ומפכה של קדושה, שמחה ואהבה, שממנו יכול היה כל אחד לשאוב בשפע רב ומלא חפניים.

בהסתלקותו הפתאומית איבד העולם – מה? רבי, – לא רק זה. אב־זאם? – לא רק זה! מנהיג ישראל בהיקף גדול? – יותר מזה. במה, איפוא, מתמצית האבידה? אנו איבדנו עולם שלם. עולם מלא שקע. עוד פעם שקעה פולין במובן הרוחני. שוב ראינוה בלהבותיה. וכמה גדול הכאב. נתח גדול של עולמי שלי גם הוא נחרב.

* * *

אח"ח 21/08/2018

האדמו"ר רבי שמחה בונם אלטר זצוק"ל

כ"ק האדמו"ר מגור

מזיגה של חכמה ודעת

אוצר החכמה

חכמה ודעת הם שני יסודות בסיסיים המשפיעים בכוחות מטאפיסיים על-טבעיים על עיצובה של הבריאה המופלאה ועטויית הרז. בלי חכמה, עם כל השפעתה המקיפה, בלי דעת, במשמעה המיסתורי, אין העולם יכול להתקיים. יסודות העולם הגשמי כמו העולם הרוחני מוכרחים להיות מושתתים על צווי החכמה והדעת. חכמה ודעת מעצבות את הדמות הרוחנית-מלאכית של האנוש, בשר-ודם, המושפע במעשיו היומיומיים מחכמה ומופעל על-ידי דעת.

עם ישראל, כאחדות אחת ומגובשת, לעולם איננו מזדקן. "נער ישראל ואוהבהו" (הושע יא, א). וגם כל אדם יחיד נשאר, אף בהגיעו לשנות-הזיקנה, צעיר ורענן ברוחו כמו ביצירתו בתחומים הקשים יותר, והוא ממשיך לפעול בעוצמה שופעת ובלהט-נעורים. "ויקראו לפניו אברך" (בראשית מא, מג). יוסף נקרא אברך ומשמעו לפי הספרי (פי' דברים): "אב בחכמה ורך בשנים"; כאשר מחונן האדם ומבורך בחכמה, פועל בו כוח-נעורים בלתי-פוסק.

חכמה ודעת אינם שני כוחות מקבילים. דעת אינה תוצר של חכמה, וחכמה אינה פועל-יוצא של דעת. אלה שני יסודות נבדלים ונפרדים, וכוח אחד עולה על השני. אלה הם שני עולמות שונים, יש עולם של חכמה ויש עולם של דעת, ויתירה מזו: עולם-החכמה לעצמו מחולק לכמה מדורים. החכמה עצמה נבדלת לענפים שונים. יש חכמה עילאה ויש חכמה תתאה. החכמה העילאה, לפי הזוהר

הקדוש, מושכת יניקתה מן החכמה האלוקית (על המושג של שתי בחינות אלה חכמה מדובר בהרחבה במוהר"ן ס"י פו).
אזהרה 08/2018/31

שני המעיינות המפכים הללו, מעיינות החכמה והדעת, עושים את האדם לבחיר היצירה, שכן בלי חכמה ודעת, הנובעות הישר ממעיין התורה, אין האדם יותר מאשר בריה חיה התועה בדרכי-שימון. בלי חכמה ודעת האדם הוא בעל-מום, הרחוק מלהיות ראוי להיקרא בשם השורשי: אדם. אמנם הוא בריה חיה, אבל בלי הכוחות הרוחניים, המסוגלים לרומם את האדם למדריגת מלאך – הוא פגום מיסודו. ולמה יש לחכמה כוח שמימי כה כביר עד כדי היכולת להעמיד את האדם על השלבים הגבוהים ביותר של גבורה רוחנית? מפני שחכמה כוונתה תורה. "התורה נקראת חכמה" (מד"ר בראשית, פ"א). התורה מעוררת באדם את כוח החכמה. וככל שהאדם ספוג יותר תורה כך הוא מתעלה יותר בגרם-המדריגות של החכמה. וכל כך למה? כי מי שכבר נמלא בחכמה – מתעצמת החכמה שהשי"ת נוסך לתוך מעיינות החכמה שכבר השיג. "יהיב חכמה לחכימין" (דניאל ב, כא).

גם דעת היא יסוד בסיסי בעיצוב הרוחני של דמות האדם. חכז"ל אומרים: "דעת קנית מה חסרת, דעת חסרת מה קנית" (ויק"ר פ"א, פכ"ד). דעת היא אמצעי רב-השפעה נגד החטא. דעת שומרת את צעדי האדם מלתעות בדרכי-נכר. דעת מזהירה את האדם שלא להילכד אף בעבירה הקלה ביותר. "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות" (סוטה, ג).

* * *

כמה אומלל הוא האדם ללא שכל, כמה טראגיים הם חיוו אם הוא נעדר אותה מידה של דעת, אשר תרפא ותציל אותו מכל המחשבות וההרהורים השליליים המענים אותו. אם אין דעת, מה כבר תביא לו מלת-נוחם-ומרגוע. ומה כבר יכול להיות מצער יותר, אם אדם כה חסר-דעה נחשב לעני. "אין עניות אלא מן הדעת" (נדרים, מא). אותו אדם חסר-הדעת, יכול הוא להיות עשיר מופלג,

יכול שיהיו לו מיליונים ומיליארדים, והוא בכל זאת "עני". ואם התורה קוראת לו עני, כבר אין צורך בהוכחות מתמטיות. יכול אדם לשקוע בזהב ולטבול במעיינות של כסף, ובכל זאת, באין לו דעת, הרי הוא עני מרוד.

יש אנשים שבצדק ניתן לקרוא להם חכמים, כי הם מבורכים בחכמה עמוקה, ויש כאלה שניתן לקרוא להם בעלי-דעת, ויש כאלה, שיש בהם גם חכמה וגם דעת. ולכן עולה השאלה: איזה כוח חזק יותר, כוח החכמה או כוח הדעת? איזה אדם עומד על מדריגה יותר גבוהה, האיש החכם או איש הדעת? וצריך גם לדעת במה טמון ההבדל היסודי בין חכמה ודעת. הרבה אנשים סבורים, כי חכמה ודעת אינן איכויות נבדלות אלא שתיים שהן אחת, כוח אחד שיש לו שני שמות, אך בלי לציין שוני. אבל במשמעות העמוקה יותר, אין החכמה הגדרה של דעת, ואין דעת הגדרת החכמה. אמנם נכון, חכמה גובלת בדעת ודעת היא אחות קרובה לחכמה. אבל השאלה היא: איזה אדם מרומם יותר, איש-החכמה או איש-הדעת?

על כך ישנן שתי דעות חלוקות. המהר"ל מפראג סובר, כי דעת היא מושג יותר נעלה, וממילא עומד איש-הדעת על מדריגה גבוהה יותר מאיש-החכמה. בעל "התניא" סובר אחרת, ולפיו חכמה היא המדריגה הגבוהה יותר והדעת באה רק אחריה. ובמה נבדל איש-הדעת מאיש-החכמה? אומר המהר"ל: אמנם נכון, שניהם, החכם כמו הבר-דעת, מתעמקים בכל מאורע ורואים בעינים פקוחות כל דבר. הם מבחינים באור ובצל, מתבוננים בעומקה של כל בעיה ומסוגלים לראות את האורות והצללים, אך יש פעמים שבהן החכם נשאר חסר-אוניס ואילו הבר-דעת לא, עיניו יותר מאירות, לבו מלא בינה יותר מלב החכם. שניהם, החכם והבר-דעת רואים את התמונה על כל גווניה ורבדיה, את האור כמו את הצל, אבל החכם מתקשה להכריע. חסר בו כוח ההחלטה, שונה הוא הבר-דעת, כי למרות שהוא מבחין בכל ההפרעות ובכל הצדדים השליליים, יש בו מספיק כוח כדי להביע את דעתו המכרעת. דעת, כותב המהר"ל, פירושו כוח-הכרעה, וזאת גם כאשר הענין יהיה קשה ומסובך ביותר. הדעת

מעניקה לאדם את הכוח ואת היתרון להבדיל בין החיוב לבין השלילה. וכך אומרים לנו חז"ל: "גיד הנשה נוהג בירך של ימין ובירך של שמאל... רבי יהודה אומר אינו נוהג אלא באחת הדעת מכרעת את של ימין" (חולין, צ:). רואים בבירור מדברים אלה של חז"ל כי כוח ההכרעה טמון בדעת, ולכן עומדת הדעת במדריגה יותר גבוהה.

לא כל הדורות יכולים להיקרא "דור דיעה". דורו של משה רבינו נקרא "דור דעה, דור שבו הדעת פעלה. ובשביל איזה מעשה נקרא דורו משה רבינו דור דעה? "משה רבינו הוא דעת ומשום זה נקרא דורו דור דעה".^{131/08/2018} ודרושה כאן מעט התבוננות. בדורו של משה רבינו קיבלו ישראל את התורה, דומה, איפוא, שדור קבלת התורה ראוי להיקרא דור דעה. למה, איפוא, דרוש הנימוק האומר, כי דורו של משה רבינו היה ראוי להיקרא דור דעה, מפני שבאותו דור פעל כוח הדעת? צריך, איפוא, להבין כי דעת פירושה תורה, וזה אכן מפני שבדורו של משה פעל כוח התורה, ולכן היה דורו דור דעה.

אוצר החכמה

* * *

התורה משרישה באדם גרעינים של דעת. וככל שיש יותר תורה כך מתרבה הדעת. משה רבינו היה סמל הדעת, ולכן היה דורו דור דעה. למדים אנו מזה, כי אם המנהיג מגלם בקרבו דעת, הרי הודות לכך נחשב כל הדור שלו כדור דעה. כ"ק האדמו"ר מגור זצ"ל, היה איש הדעת האידיאלי. הוא גילם בתוכו הן את אידיאת החכמה והן את אידיאת הדעת. מי שהכירו מקרוב, יודע שהוא שפע חכמה ודעת. עוד בפולין יצא שמעו בקרב העולם החסידי והיה מוכר כחכם וכאיש דעת מעמיק.

על שושלת גור, שבמשך תקופות ארוכות בנתה את כלל-ישראל, בהאירה את אופקו באור התורה כמו באור החסידות, כבר הזדמן לי לכתוב כמה וכמה פעמים. הכרתי אישית את בעל "אמרי אמת" זצ"ל ואת בעל "בית ישראל" זצ"ל, ועתה מוקדשות שורותי לאדמו"ר הרשי"ב זצ"ל.

זכיתי באחת מתקופות-הקיץ לשהות בסביבתו וניתנה לי האפשרות להכיר מקרוב, במידה מסוימת, את גדלותו העצומה, וראיתי לפני תמיד מנהיג ישראל בהיקף כביר. ולא אגזים אם אומר, כי הרבי מגור זצ"ל היה התגלמות של דעת וחכמה וגם של סדר, כי הוא חי במשטר קפדני של סדר בכל מעשיו, בין כאשר היה רק עם עצמו ובין כאשר היה מצוי בסביבתם של רבים.

* * *

הבריאה העולמית כולה בנויה על סדר. רגע אחד קודם או רגע אחד מאוחר – מערער את היסודות האיתנים של הבריאה. מאלפים הם דברי המדרש: "בשעה שהיה אברהם מהלך בארם נהרים... כיון שהגיע לסולמה של צור ראה אותם עסוקין בניכוש בשעת ניכוש, בעידור בשעת עידור, אמר הלואי יהא חלקי בארץ הזאת, אמר לו הקב"ה לזרעך אתן הארץ הזאת" (ב"ר לט, ח). שואל הסבא מסלובודקה: אברהם אבינו נתפס להתפעלות בבואו לארם-נהרים עד כדי כך שביקש "הלואי שיהא חלקי בארץ הזאת. מה היה במקום הזה שעורר בו תשוקה להתגורר בו? איזה נוף רוחני כה הקסים אותו? איזו תמונה כה גירתה אותו ומה ראה שם עד כדי רטט והתפעלות כה גדולה, עד כדי תשוקה לזכות בחלק ממנו?

אילו ראה באותו ביקור שעוסקים שם בתורה יומם ולילה, אילו ראה אנשים העוסקים במעשים טובים, מנהלים שם אורח-חיים של קדושה ומוסר, היתה מובנת התלהבותו וחשקו להתגורר שם ושיהא לו חלק בארץ הזאת. אבל מה עורר בו את התשוקה העזה להישאר שם, עד לבקשה "הלואי יהא חלקי בארץ הזאת", מה היה היוצא מגדר הרגיל שראה שם? איזו תמונה הרטיטה את לבו ואת נשמתו? הוא ראה שם איכרים חורשים את שדותיהם, מנכשים את העשבים וחופרים עמוק באדמה כדי שהתבואה תגדל יפה. כלום תמונה כזו צריכה לעורר התפעלות עמוקה, ואצל מי? אצל אברהם אבינו, אבי כלל ישראל – הוא שצריך ליפול לתוך התפעלות מחמת עבודת-שדה של איכרים? כיצד ניתן להבין דברים אלה של חכז"ל?

משיב הסבא מסלבודקה: אברהם אבינו ראה כי שורר שם סדר בעבודה היומיומית: "ניכוש בשעת ניכוש, עידור בשעת עידור", כל עבודות-השדה נעשות בזמן, לא מוקדם מדי ולא מאוחר מדי. המדרש מדגיש כמה פעמים את המלה "בשעת", כי אברהם אבינו התפעל מן המקום שבו יש סדר בחיי היומיום, ומקום שבו שורר סדר – הוא מקום אפוף השראה אלוקית, ועל כן עמד וביקש: "יהא חלקי בארץ הזאת".

מלכות גור משכה את יניקתה מקוצק, זו אשר כבשה את עולם החסידות דוקא באי-סדר שלה. מה לנו יום, מה לנו לילה. קוצק סילקה את הגבולות. וכאשר שאלו את החידושי הרי"ם, מנין ההנחה שעם ישראל מגלם עם ללא סדר, בו בזמן שרק לעם ישראל יש מדי שנה ליל סדר של פסח? השיב על כך החידושי הרי"ם, רק בפסח, בלילה של נסים, יתכן סדר, אבל בלי נסים – הסדר הוא עול כבד.

31/08/2018nnn

גור, בהנהגתו של ה"אמרי אמת", התמרדה באידיאה של אי-סדר. ה"אמרי אמת" שמרה בקפדנות על סדר בכל התחומים. בדיוק ברגע ובשניה היה מגיע לתפילה בבית-המדרש, בדיוק נמרץ, לא רגע קודם ולא רגע יותר מאוחר, הוא היה נכנס לבית-המדרש כדי לנהל את שולחן השבת או החג. בדיוק של רגע ממש הוא הגיע לבית-הנתיבות של הרכבת בוינה או בוורשה, ממש דקה בטרם יצאה הרכבת לדרכה. גם כל חתונה או ברית בגור היו נערכות בדיוק בזמן שנקבע. בצורה הקפדנית ביותר נשמר הזמן בגור, ובודאי שכך נשמר זמן השיעורים, אף פעם לא היה איחור בשיעורים היומיים הקבועים. הסדר שלט בגור, סדר למופת בכל הפעולות והמעשים.

הסדר היה שיטה בגור לאלפי החסידים, כאשר חלק מהם הקדיש מאמצים רבים כדי לקיים משטר זה של סדר. ה"בית ישראל" כמוה אדמו"ר רבי שמחה בונם זצוק"ל עשו שמירה חזקה כדי שהאידיאה הזו של אביהם זצ"ל תישמר. בדעת ובחכמה גם יחד החזיק האדמו"ר רבי שמחה בונם זצ"ל סדר קפדני, בראותו בסדר יסוד שעליו מושתתת חסידות גור. הסדר שלו היה פרי מדריגותיו ותוצאה של מהות החכמה והדעת שלו.

השם הקדוש רבי שמחה בונם זצ"ל מלמד משהו. כי מה הוא שם? שם איננו מורכב סתם מאותיות יבשות ומתות. שם איננו מקרה. שם נקבע בשמים. ^{אורח חיים 31/08/2018} כשנותנים שם לאדם, קובעים בכך גם שליחות ומשימה. כל שם יש לו שליחות שצריך למלאה בחיים. שם מסמל מושג ומבטא רעיון ומשימה שעל נושאו למלא בחייו. השם קשור בשורש הנשמה של נושאו. חיות האדם קשורה בשמו. וכותב הזוהר הקדוש: אדם שקוע בתרדמה. הכל מסביב רועש. רוחות מנשבות בחזקה והן מתדפקות על החלונות, הילדים בבית מרעישים, אחד בוכה ומילל והשני מקפץ ומדלג, ומכל אלה אין האדם מתעורר משנתו. והנה, אם רק ניגש משהו ולוחש את שמו לתוך אוזנו, הוא מיד מתעורר משינתו החזקה. כל כך למה? מנין הכוח הזה במלה הנלחשת על שמו, ^{אוצר החכמה} הנשמעת בקושי, כוח שאיננו מצוי ברעש הגדול ביותר השורר בסביבה. עונה הזוה"ק: כי שמו של אדם קשור בנשמתו. חיות האדם טמונה בשמו, ובקריאת השם מעוררים את חיות הנשמה.

חז"ל אומרים: "יוסף שקידש שם-שמים בסתר, זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקב"ה דכתיב עדות ביהוסף שמו. יהודה שקידש שם-שמים בפרהסיא זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה" (סוטה, י.). נשאלת השאלה: שמו של יוסף בשעת לידתו היה יוסף, ורק מאוחר יותר, לאחר מעשה קידוש ה' בסתר שלו כשנס החוצה מפוטיפרע הוסיפו לו כשכר אות משמו של הקב"ה, את האות ה', ובמקום יוסף נקרא יהוסף, אבל יהודה קיבל את שמו מיד בהיוולדו, עוד לפני שקידש את השם (במעשה תמר), אם כן, מהי משמעות מאמרם ז"ל "יהודה זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה? מה פירוש אמירתם, ששמו ביטא שכר על מעשה קידוש השם שלו? והתשובה היא, כנאמר כבר לעיל, ששמו של אדם מבטא את השליחות שעליו למלא בחייו. כל שם מבטא את החיוב הקשור בכוחות הרוחניים הנעלים של האדם. יהודה, מיד עם היוולדו, במתן שמו, נקבע מראש להיות מקדש השם במדריגה הגבוהה ביותר. וכך נכתב בספרים הקדושים.

שמו של כ"ק האדמו"ר מגור היה שמחה בונם זצוק"ל. שמחה מבטאת שמחת נשמה עמוקה. השמחה בכוחה השמימי, פותחת בפני איש-השמחה את המעיין הקדוש של השראת השכינה, כמאמרם ז"ל: "אין השמחה שורה לא מתוך עצבות אלא מתוך שמחה של מצוה" (שבת, ל:). כמה גדול הוא כוח השמחה אם הוא דרוש כדי לעלות ולגדול במעלות הרוחניות והשראת השכינה. הרבי מגור זצ"ל סבל הרבה יסורים בחייו, ולמרות זאת האירו תמיד פניו הזוהרים ביקוד של שמחה. הוא היה מן היחידים המעשים שעליהם ניתן לומר: "שמחים ביסורין ועושים באהבה" (שבת, פח). הקבלה מלמדת, כי אם אדם מסובל ביסורים והוא בכל זאת עושה הכל באהבה, הריהו נכלל בגדר של "עושים מאהבה", ואדם כזה מגיע למדריגות הגבוהות ביותר. הוא משתייך לאותם יחידים שעליהם ניתן לומר: "ושמחה על ראשם" ובתקופתם יכולה להתקיים נבואת ישעיה "ופדויי ה' ישובון ובאו ציון רינה ושמחת עולם על ראשם" (ראה מס' שבת, שם). כוח השמחה פורץ ממעמקי הלב, כנאמר: "נתת שמחה בלבי" (תהלים, ד).

כוח השמחה של הרבי מגור זצ"ל לא נעלם אף פעם, אפילו בזמנים שבהם היה שקוע ביסורים קשים. ואת כוח השמחה שלו הצליח לנטוע ולהחדיר במידה גדולה בלבבות אלפי יהודים. כוח השמחה ניתן בו כבר משחר הולדתו. וסמלית היתה גם אריכות ימיו, כי חיים ארוכים הם עדות לקירבה להשי"ת, כפי שכותב הרמב"ן: "הסיבה באריכות ימיהם כי אדם הראשון מעשה ידיו של הקב"ה נעשה בתכלית השלימות" (בראשית ה, ד). זיקנה מהווה עדות לשלימות האדם, וככל שהאדם חי יותר, כן מוכיח הדבר על יתר שלימות.

הנה כי כן, כמה גדולה היתה שלימותו הרוחנית של האדמו"ר רבי שמחה בונם זצוק"ל.

יהדות פולין ומלכות גור

אוצר החכמה

פולין היהודית עשירה היתה בהרבה חצרות אדמו"רים. כל אחד מהם, בזכות-אבות שלו, בנוסחו ובייחודו, הוסיף צבע וגוון להיווצרות המרבד של יהדות פולין. ואולם, הרבי מגור לא היה רק רבם של חסידי גור אלא גם מנהיג ישראל בעל אופקים רחבים, מנהיג בעל מבט מרחיק-ראות. ולכן והודות לכך הוא נעשה לא רק לרבם של חסידי גור אלא גם לרבה ומנהיגה של יהדות פולין. ואין שיעור למידת הגדלות הרוחנית הדרושה כדי לזכות ולשאת בכתר זה של מנהיג יהדות-פולין. לא כל כך קשה להיות מלך לאומה שלמה ועצומה. אבל קשה הוא להיות מלך על מלכים. יהודי פולין היו יהודי-מלכים, בבחינה של "כל ישראל בני מלכים הן" (שבת, סז).

מה התגלם בה ביהדות פולין? שתי מלים לווטות אלה, יהדות פולין, מלים שחושלו באש שמימית וצויידו בכוח-בראשיתי, קידשו את דפי ההיסטוריה היהודית, בעוטפן אותה בגלימה אלוקית טמירה. וכאשר מסירים בידים רועדות גלימה זו, נשארים עומדים המומים למראה התגלות פלאית, ואנו נוכחים לראות במו-עינינו ששכינה ירדה למטה. "מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה טפחים" (סוכה, ה). אבל למעלה מעשרה טפחים השכינה מרחפת בתוכנו. אנו רואים במו-עינינו כיצד השכינה חובקת אותנו כאם נאמנה לילדיה. "שכינתא קיימו עליהו דישראל על בנין" (זוהר, בראשית). ואנו רואים בבירור, באספקלריא המאירה, איך שמים הורידו עצמם לארץ ואנו מבחינים בפעמי-שמים על כל שעל אדמה. "השמים שמים לה'", את השמים עשה ה' בעצמו לשמימים, "והארץ" – שזו תיהפך להיות שמימית "נתן לבני אדם"; תפקיד זה, להפריח את הארץ בשמימיות, נמסר לאדם. על הבשר-ודם, במעשיו האידיאליים ובהנהגה שגובלת בהתפשטות הגשמיות, הוטל להעלות את האדמה לפריפריה שמימית,

לגן-עדן שמימי עלי-אדמות. כך אמר המלאך בדמות-אנוש, השרף מקוצק, אשר בחיי-המלאך שלו, הדגים והראה בצורה בולטת כיצד ניתן לירוק יריקה גדולה על כל היצרים החומריים, להגביל ולרסן את כל הדחפים האנושיים, להמית ולשתק את כל התאוות הבוערות ולחיות חיים של שלם-שמים, תוך רמיסת היצר הרע ברגלים.

יהדות פולין, עם החבורה הגדולה של קדושים וטהורים, עם יהודי תיקון-חצות שלה, עם אלה הצמים משבת לשבת, עם היהודים של ש"ס, בבלי וירושלמי, עם אומרי-התהלים שלה – זרעה כל דרך ומשעול באלמנטים של שמימיות. הארץ, הסמל של עולם הזה והנאהות רגעיות וחולפות, של דחפים חומריים – נעשתה חסרת-אונים. היא מסרה את עצמה בהכנעה לאדנות של מלכות השמים.

"מה היא חובתו בעולמו", שואל בעל "מסילת ישרים", וקוצק השיבה: תפקיד האדם הוא לחולל שינוי-מעשה-בראשית, לנטוע שמימיות על אדמת הארץ. איזו משימה אחראית נמסרה לו לאדם, עד כדי להפוך חומר לרוח, לעטוף ארץ בבגדים שמימיים. האם אפשרי לו לבשר-ודם ליצור עולמות שמימיים חדשים, כפי שקוצק ביקשה ^{אוצר החכמה} ורצתה? הפירוש העמוק הזה על תפקידו וחובתו של האדם איננו ענין להגות פילוסופית, ואף לא בגדר של עצה תיאורטית גרידא. קוצק באה לתבוע זאת מאחרים, רק לאחר שהוא עצמו הצליח להגשים שליחות עליונה זו. ברגעים של גילוי-שכינה הוא חש היטב בעומק נשמתו כמה חופפים להם היטב השמים על עולמו הארצי. הוא הרגיש כיצד נתמלא האוויר בקדושה לוחטת של דורות.

מי עוד כ"יהדות פולין" יכלה להגשים אידיאת קודש-קדשים כזו של מילוי היקום כולו בשמימיות. מי עוד כ"יהדות פולין" יכלה לטייל, יד ביד, עם השכינה, לנשום את ניחוחה ולרנן בלחש עד לנשימה האחרונה: "כלתה נפשי"? "והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לאלקים" (ויקרא כו, יב). "אטייל עמכם בגן-עדן כאחד מכם ולא תהיו מזדעזעים ממני" (רש"י, שם). הנה, עד כמה מסוגל היהודי לגבוה ולהעפיל עד כדי לטייל עם השכינה, ללא מחיצה, "כאחד מכם". מי שלא היה עיוור, יכול היה לראות כיצד נתחים שמימיים

התגלגלו על פני רחובות מאות עיירות פולין, שם חיתה והתקיימה עדה יהודית קדושה. אפשר היה ליטול ולקחת מן היהודי בפולין את הכל, את ביתו ואת שדהו, את כבודו ואת כספו, אבל לא את השמים שלו, אשר הוא עצמו, בכוח מטאפיסי, טווה ורקם אותו. היהודי בפולין מופקר היה במשך אלף שנים לכל הרוצחים ואוכלי-האדם. לא רוצח אחד קרע את גופו לקרעים וניקר את עיניו. בהכנעה שקטה סבל את חרפתו וכאבו, אבל אפילו ברגעית-ההוא האיומים ביותר, האירו וזהרו שמיו בסודות כסופים. ואם ניסה מישהו להעפיל את שמיו, הרי עמד והכריז בגבורת-שמשון: אחד.

^{31/08/2018 10:08}
 "יהדות פולין" נשאה בגאון במשך אלף שנים את כתר המלכות. מני-אז אבדו היהודים את ארצם ויצאו לגלות, בטל מוסד המלך. אבל המלכות לא חדלה לעולם מלהתקיים. מלך ומלכות הם שני מושגים שונים. עם ישראל, כפי שההיסטוריה מוכיחה, יכול להתקיים ללא הסמכות האבסולוטית של מלך, אבל לא יכול להיות לה תקומה בלי התחברות לרעיון-המלכות. העם היהודי איננו שואב את כוחו הרוחני מאישיות-המלך, אלא ממקורות המלכות. ואת המלכות, אפילו בהיותם חסרי-ארץ וחסרי-מגן, לא איבדו היהודים לעולם. מלכות אצל יהודים איננה פועל-יוצא מישיבה בארצם העצמאית. מלכות, במובנה הפנימי הנעלה, משמעה: מלכות ה'. בספירת המלכות, המופעלת מכוחות עליונים, חי היהודי ההיסטורי אפילו בהיותו בגלות הקשה ביותר. מלכות רוחנית אינה נזקקת למולדת. גם עם נודד, יכול בעומקו ובכל ישותו לשאת בקרבו כל גינוני-המלכות, למרות שהוא שדוד מארץ ושפה. אידיאת-המלכות, בתפיסתה המטאפיסית, היא גבוהה ונעלה הרבה יותר מעל קסמה של ארץ ושפה.

ברגע שזו הוכרזו יהודים כבני ה', באותו רגע הם נעשו לנצח-נצחים נושאי אידיאת-המלכות. כבר במדבר, בהיותם חסרי-ארץ, הוכרזו היהודים כממלכת כהנים, כעם של מלוכה, שמוטל עליו לשמור על מלכותיותו בכל נדודיו. וכשם שעם ישראל הוא עם נצחי, כך גם מלכותו היא אלמנט נצחי שאי-אפשר למעטו ולהפרידו, שכן

בלי ייחוד מלכותי מאבד עם ישראל את מהותו הייחודית. ואידיאת-
המלכות היא שאיחדה את עם ישראל והפכה אותו לשלימות אחת.
בלא מקור-המלכות, נשאר היהדות בלא בסיס ליסודו הרוחני ועם
ישראל חדל מלהיות העם הנבחר.

"ואתם תהיו לי ממלכת כהנים" (יתרו, יט, ו). כבר עם קבלת
התורה הפכו היהודים לעם. הם לא נעשו לעם עם שחרורם מגלות-
מצרים. גם לא כאשר נכנסו לארץ-ישראל, כאשר יישבו ונחלו מדינה
ריבונית משלהם. אלא מתי? כאשר נעשו לעם-של-תורה. "היום הזה
נהיית לעם" (דברים כז, ט, וראה רש"י כט, ג). ומה הוא התפקיד
הראשי של עם ישראל? להיות ממלכת כהנים. "ממלכת כהנים...
להורות לכל מין האנושי לקרא כולם בשם ה'" (ספורנו, שם) "ותהיו
ממלכת משרתי ולדבקה בא-ל קדוש" (רמב"ן, שם). מלכות של יהודי-
שכינה, מקום שבו יהיה מקום לשכינה. ממלכת כהנים משמעה אומה
המבורכת ברוח-הקודש. "ותלבש אסתר מלכות, בגדי מלכות מיבעי
לי"... מלמד שלבשתה רוח הקודש" (מגילה, טו). מלכות מזוהה עם
רוח-הקודש. ספירת-המלכות מכונה רוח-הקודש והיא היתה עטופה
בזה. ולכן יכולה היתה לעזור להביא את הנס לעם ישראל. מלכות,
כפי שהיא מובנת ע"י חכמי-הקבלה, היא ספירת רוח-הקודש
והשכינה (ראה "אוצרות יוסף", מאמר לבנה).

והנה, במלכות כזו היתה יהדות פולין, תקופה אחר תקופה, דור
אחר דור. ליהודים שם לא היה בגד ללבוש, חסרה להם שם נשימה.
המצוקה הגיעה לשיא. "כסא דהרסנא" לשבת נחשב ללוקסוס. נחנקו
מחוס בימות הקיץ ותפחו מכפר מר בימות החורף. אבל כמה עשירים
מופלגים היו בשכינה, ברוח-הקודש, וכך הם חיו להם כמעט אלף
שנה.

שני סוגים של מלכות היו לה ליהדות ההסיטורית. מלכות פיסית,
אשר לא פעם נאלצה להזקק לחרב ורומח, והשניה – מלכות-שמים.
את השניה, את מלכות-השמים, לקחו עמם היהודים לכל גלותם
הארוכה. כמה מלכויות הוכחדו על-ידי שונאינו. אבל כנגד אימפריה
זו של מלכות-שמים שליוותה אותנו בכל הגלויות, לא היתה גם

לשונאים הקשים ביותר כל שליטה. המלכות בלי מלוכה היתה השומר הנצחי על הזהות והישות היהודית. ואפילו בתקופת־הזהב, כאשר מלכות ישראל פרחת ושיגשגה, הרי כל עוצמת כוחה הפנימי מותנה היה בשניה, במלכות־שמים, ותלויה במידת הדבקות היהודית באידיאלים המקוריים. במלים קצרות: במהלך הגלות בטל מוסד זה של מלך, המושל ביחידות על העם כולו. אבל רעיון־המלכות, במובן של ממלכת־כהנים, קיים בעוצמה רבה. אין יותר מלך אחד על העם כולו. אבל ישנם במקומו הרבה מלכים. כל יהודי בפני עצמו הוא בן־מלך מכוח מלכותו העצמית שכנגדה אין שליטה לשום רוח רעה בעולם.

אף אחד כמו אותה יהדות פולין בת אלף השנים, לא נאבק ולא לחם, במסירות כה גדולה ורבה, בהתלהבות כה עצומה, בלהט ובחירוף־נפש, בהירואיקה ובגבורה עד־כדי רגעים של קידוש־השם, שלא לתת להכתים את בגדי־המלכות. יהדות פולין ייצגה וגילמה את האידיאל של ממלכת־כהנים וטיפה ושימרה אותו בקפדנות מרובה, בהיותה מופת ודוגמה, כיצד, אפילו במצוקה הקשה ביותר ובתנאים הגרועים ביותר, בין חומות סגורות של גיטו, אפשר לחיות כבן־מלך, לחיות במלכות־שמים. יהדות פולין הוכיחה בחיי־הקדושה הנעלים שלה, כי כלל ישראל לא השליך מעולם מעליו את בגדי־המלכות, בהיותה נושאת הדגל של יעודה הקדוש.

"קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם" (ויקרא יט, ב). את הצו הזה גילמו יהודים וחסידים באורח אידיאלי ביותר. אלו חיי־קדושה הם ניהלו. כמה טהורות היו עיניהם שהיו משפילות מבט בעת שיצאו לצעוד ברחוב. היו שם יהודים המתענים משבת־לשבת, יהודים של תיקון־חצות, של כעלות־השחר, ועל מה הם ביקשו והתפללו? בלב חם ורותח עמדו וייחלו לטהרת־המחשבה. שלא להיכשל חס־ושלום במחשבה בלתי־טהורה. אטמו אזניהם כדי לא לקלוט קול מגרה העלול להכתים את הנשמה. ומי היו יהודים אלה? יהודים שנשמו באווירת בית־מדרש, ספוגים בכל אבריהם תמימות קדושה. לא רצו לשמוע לשון־הרע, לא קראו לשון־הרע ובודאי שבעצמם לא דיברו

זאת; לא הפיצו רכילות, שמרו את המלה, נצרו את פיהם וכך הגיעו לזה שפיהם היה פה-קדוש, והם אשר טוו את שרשרת-הזהב של יהדות פולין בת אלף השנים.

ואם ישאלו, וכי יתכן שאדם קרוץ מחומר, בשר-ודם, העומד מול "יצר לב אדם רע מנעוריו", יוכל לנצח את כל הדחפים הגרועים שלו, כל המחשבות הרעות ולהגיע לנקודה הגבוהה ביותר של קדושה? והתשובה לכך היא: אמנם כן, הדבר אפשרי עד כמעט לקדושה שמימית. "קדושים תהיו ... יכול כמוני, ת"ל כי קדוש אני, קדושתי למעלה מקדושתכם" (מד"ר, פכ"ד, ט). דברים מבהילים: "יכול כמוני"; הכיצד ניתן בכלל להעלות על הדעת, כי בשר ודם יוכל להשתוות לקדושתו שלו. עצם ההוה-אמינא לעשות השוואה מקדושת בשר-ודם לקדושת השי"ת שהוא למעלה מן השכל, וחז"ל הלא ידעו והבינו להעריך מה פירוש "כי קדוש אני". כמעט בלתי-מושגת היא אותה קדושה של מעלה לגבי שכל האדם, ובכל זאת שואלים הם "יכול כמוני", דבר המראה עד לאיזו פיסגה גבוהה של קדושה מסוגל האדם להעפיל. "קדושתי למעלה מקדושתכם", אבל גם קדושתו של היהודי גבוהה היא מאד ועומדת במדרגה נעלה ביותר (שיחות הגר"ש, ח"א).

ובמעלה גבוהה זו של קדושה היתה יהדות פולין, כיחידה במינה. הגשמה אידיאלית אפשר היה לגלות ולמצוא בכל פינה של ערי פולין שבה חיו יהודים. לא קל לתאר, ולו בשפה העשירה ביותר, באיזו קדושה הצטיינו החיים היומיומיים של יהודי בפולין. יהודי לא צריך היה למות מות-קדושים כדי להיות מזוהה עם קדושה. גדול הוא המרחק בין חיינו הרוחניים היומייים לבין אלה של אבותינו. במובן הקדושה ההבדל בזמן הוא גדול ביותר. דורות שלימים מפרידים בינינו. ההבדל איננו של דור אחד, אלא של דורות רבים, אנחנו רחוקים מהם מרחק של מאות שנים. כה חזק הוא הבדל חיי-הקדושה של היום לעומת אלה של אבותינו ואמהותינו.

בכל דור ישנו אותו יחיד אשר הודות לאוטוריטה המוכרת שלו ובגלל מעלותיו הגדולות הוא מטביע את חותמו על הדור שבו חי

ומשפיע. בתקופה האחרונה שלפני החורבן והשמדת ששת מיליוני היהודים, היתה לנו שיכבה רחבה ביותר של גאונים וצדיקים. כל אחד מהם היווה עולם שלם, אבל חותם מיוחד לא הטביעו. אבל שלושה מהם, כל אחד בתחום אחר, – הטביעו חותם אישי, שלשה מהם, כל אחד לפי המהות והייחוד שלו – השאירו אחריהם עקבות עמוקים לדורות מאוחרים. חכמתם ותורתם, יראתם וצדקותם, נעשו לנכס של כלל ישראל. מי היו השלושה? רבי חיים מבריסק, ה"חפץ-חיים" והרבי מגור. כמובן, כל אחד בזמנים מיוחדים, אבל כמעט בתקופה אחת. רבי חיים מבריסק בעולם הלומדי-מתנגדי. ה"חפץ-חיים" בעולם היראים הכללי והרבי מגור בעולם החסידי. על דמות-הפלאים הקדושה של ה"חפץ-חיים", על דמות הגאון והעילוי המיוחד במינו של רבי חיים מבריסק, על החותם המיוחד שהטביעו על היהדות המסורתית, דרושות מסות מיוחדות ומקיפות אשר יביעו מבט חודר לעומק מהלך-המחשבה שלהם, שהרי כל אחד מאישי התורה השמימיים המיוחדים הללו מתגלים באורח נדיר ביותר בשמי היהדות ובוודאי שהופעתם באופק היהודי היתה התגלות שלא כל דור זוכה לכך. כל אחד מהם מייצג פרק מיוחד, שצריכים ללמוד אותו ולהבינו.

אבל עתה עוסקים אנו במסכת-גור. המקובלים כותבים כי "מסכת" פירושה מחיצה. תורה-שבעל-פה יוצרת מחיצה בין הגוי והיהודי. בתורה שבע"פ אין לגוי כל אחיזה. גור יצרה והפכה את אגודת ישראל למסכת מיוחדת, שצריכה לשמש מחיצה בין האורטודוקסיה לבין העולם המודרני. להיות מאורגנים בצורה החזקה, כדי שבכוחות משותפים יוכלו להדוף את כל ההתקפות מצד אלה אשר איימו בסיסמאות-הכזב שלהם על היהדות החרדית.

גור – בהגשמת רעיון אגודת ישראל, בהחדירה את האידיאלים והשאיפות שלה בין ההמונים הרחבים – הצילה דורות משקיעה רוחנית. היא צימצמה את התנופה החילונית שהחלה עוד בתקופת-ההשכלה. כל צייד-הנשמות עם כל ה"איזמים" הקוסמים שלהם, ידעו היטב לנצל באופן פסיכולוגי את התמימות הטבעית של היהודי

הפולני; מצבו החומרי הקשה תמיד העיק עליו, בחפשו קרן-אור בשמיו המעורפלים והחשוכים. כך עלה בידם לסנוור עינים באידיאלוגיות חדשות, אשר יוציאו כאילו את היהודי מן הגלות. באה גור, בעזרתה של אגודת ישראל, והחזירה ליהודי את תקוותו, לא נתנה להשלותו בחלומות על מחר טוב יותר באם ישתחרר היהודי מן הגיטו^{אוצר החכמה} הדתי, אשר בו הסתגר כדי למנוע את חדירת התרבות המודרנית.

איזו מסכת עמוקה היתה פעם אגודת ישראל! לצערנו, שוררת כיום שטחיות רבה ולא כל אגודאי מבין כיום את עומק הרעיון הטמון מאחורי המלים "אגודת ישראל"^{31/08/2018}. אלה החיים באמריקה, במקום בו היהודי החרדי מתהלך זקוף-קומה, לא יכולים להבין הכל ולשם מה נוצרה אגודת ישראל ומה משמעותה במובן העמוק יותר. אגודת ישראל פתחה תקופה חדשה ליהדות החרדית העולמית. לפי הגדרת ד"ר נתן בירנבוים ז"ל, הוציאה אגודת ישראל את היהודי ההיסטורי מן הגלות אצל יהודים, מן הגלות אצל יהודים לאומיים-מתבוללים, אשר לה היו משועבדים הרבה. מסכת אגודת ישראל מלמדת לא להיות נכנעים לאפוטרופסות של יהודים גויים, והעיקר – לא להיות משועבדים להגמוניה הציונית, אפילו כאשר הציונות מדברת בגאווה ובשם מדינה.

את מי מייצגת אגודת ישראל? – כדאי מאד להדגיש את האלף-בית של היסוד האגודאי החזק. במה טמון חוזקה? בכך שהיא מייצגת את כלל-ישראל. היא אינה מדברת רק בשם החסידות, ככל שתנועות החסידות תהיינה חזקות ולמרות שבלי היסוד החסידי אין אגודת ישראל יכולה להתקיים. ובודאי שאינה מדברת רק בשם עולם התורה והמוסר ה"מתנגדי", למרות יוקרתו הגדולה והשפעתו הרבה. אגודת ישראל מייצגת את כל כלל ישראל, מן החסיד הנלהב ועד למתנגד הקר. מיהודי-הש"ס ועד ליהודי-התהלים הפשוט. ובזה, ביכולתה ובסגולתה להפוך את כל היהדות שומרת התורה לשלימות אחת – בזה טמון כל החוזק הפוטנציאלי שלה. אגודת ישראל ליכדה וחישלה זרמים וחוגים שונים, היתכה ואיחדה בין אנשים

מטבע ואופי שונה, קישרה ניגודים שונים. בזה טמון ^{31/08/2018} כוחה המיוחד והכביר. אגודת ישראל הצליחה להגשמים אחד המופתים הגדולים בהיסטוריה היהודית. היא הצליחה להביא למחיצה אחת את יהודי-המזרח עם יהודי-המערב של אירופה, את החסיד הלוהט עם המתנגד הרגוע. ומה שאיחד ביניהם היתה מטרה קדושה אחת: כדי להדוף בכוחות משותפים את כל הסכנות מבפנים, להציל את הדורות החדשים מן "הדואגים" המודרניים, אשר על-ידי האידיאולוגיות הנכריות שלהם הצליחו להסית ולהדיח חלקים גדולים מן הנוער ולהטותם לכרמי-נכר.

וכדי לכנס ביחד יהודים מליטה עם יהודים מפולין, יהודים ממערב-אירופה עם יהודים מוורשה החסידית, נחוץ היה ממש נס בלתי-רגיל. והנס הזה התרחש לעין-השמש. רבי חיים מבריסק עם הרבי מליובאביטש ליד שלחן אחד. ה"חפץ חיים" עם הרבי מגור במקום אחד. רבי חיים עוזר עם רבי מנחם זמבה. וביושבם ליד שלחן אחד, ראו גדולי ליטה כמה תורה וקדושה יש בפולין החסידית, ופולין ראתה כמה תורה ומוסר יש בליטה. מתנגדים יכלו לפקפק בגדלות החסידית כל זמן שלא ראו רבי פנים-אל-פנים. די היה איפוא בפגישה עם הרבי מגור, לראות את גדלותו, תורתו, קדושתו ופקחותו, חכמה ודעת, כדי לקבל דיעה שונה לגמרי על אודות החסידים ועל רבי של חסידים. חסידים יכלו לבטל בחיך לעגני את העולם המתנגדי כל-זמן שלא ראו אותו מקרוב. אבל רגע עם ה"חפץ חיים", רגע עם רבי חיים עוזר ביטלו את כל המחיצות המפרידות. לאגודת ישראל היו שתי מטרות קדושות. לחזק את הקשר הנצחי של יהודים עם השי"ת ובאותו זמן לחזק את הקשר הפנימי בין יהודים לבין עצמם, בין חסידים לבין מתנגדים.

ומה היא המטרה הראשית של אגודת ישראל? מה הוא השכר של זה אשר עובד בשירות אגודת ישראל? בספר "אוסף מכתבים ודברים מכ"ק מרן אדמו"ר מגור שליט"א" (הופיע בורשה, תרצ"ג), מופיעים עשרות מכתבים שבהם הרבי מגור קורא, מבקש, תובע ודורש לחזק את שורות אגודת ישראל. במכתב אחד המופיע שם, מיום כ"ו אלול

תרפ"ב, כותב הרבי מגור שורות אחדות על אגודת ישראל שיש בהן יותר מאשר במאות נאומים ומאמרים אשר נאמרו ונכתבו על אודות חשיבות אגודת ישראל.

וכדאי לקרוא ולחזור ולקרוא במלים לזהטות אלה שנכתבו בכתב-יד קדשו: "לפעמים בעשותי חשבון הנפש, אני מוצא נוחם בזה שהנני מסייע להחזקת האגודה". חייבים לשמוע ולהתבונן במלים אלה. הרבי מגור, מנהיג עדה קדושה של רבבות חסידים, ביניהם קדושים, גאונים, אנשי-שמים, יהודים בעלי-מדריגה, חסידים ואנשי-מעשה; הרבי מגור שהיה מונה כל רגעיו ושניותיו, שכל רגע היה אצלו עולם מלא שאסור לו להיאבד, למד בקדושה ובטהרה, והוא מוצא נוחם, ימים ספורים לפני ראש-השנה, כפי שעולה מתאריך המכתב – ברגעים של חשבון-הנפש, בטירחה שטרח למען חיזוק אגודת ישראל.

מה הוא המובן העמוק של דבריו "בעשותי חשבון הנפש אני מוצא נוחם בזה שהנני מסייע לאגודת ישראל"? מה פירוש אגודת ישראל? עולם הבא. הרי שכל ההגדרות והציונים מחוירים ונחלשים כנגד הגדרה זו של הרבי מגור, בכותבו, כי על עבודת-הקודש זו גומלים בעולם הבא.

ועוד דבר מלמדת אותנו איגרת-קודש זו של הרבי מגור. מה צריך להיות השכר והתגמול למי שעושה את המאמצים הגדולים ביותר למען אגודת ישראל? – עולם הבא. מה צריך לדחוף מישהו לפעול ולעשות כדי לסייע לאגודת ישראל הקדושה? השכר של קבלת עולם הבא ולא עולם הזה, בכל מיני צורות. וכאשר מזהים רווח של עולם הבא עם אגודת ישראל, הרי זה חילול האידאה האגודאית. מיהו האידאליסט האגודאי האמיתי? זהו שאגודת ישראל היא בשבילו מקור של עולם הבא.

אבן מונחת בגור

01/08/2018 15:00

יהדות פולין חיתה אלף שנים ביסורים ובמצוקה. פעם יותר ופעם פחות, אך תמיד חיתה בפחד עמוק וחשה שם את הגלות האפלה, מלווה פוגרומים, גזירות ורדיפות. אך בעת ובעונה אחת נשאה יהדות פולין, בגאון ובקומה זקופה, את כתר-המלכות. גם בתוך חשכת-הגלות האירו נגוהותיה של מלכות-הרוח שעם ישראל נתברך ונתעטר בה, מאז נעשה לעם ה' וממלכת כהנים. היהודים בפולין היו חסרי-קרקע ונטולי-מגן וחרף זאת לא הועם הזוהר של מלכותם הרוחנית. מאז הוטבעו היהודים בחותם ממלכת כהנים, מתבטאת ישותם באידיאת-המלכות. ואידיאה זו מאחדת את עם ישראל בשלימות אחת גדולה. אחרת נשארת היהדות בלא בסיס לקיומו הרוחני והעם היהודי מפסיד את ייחודו כעם הנבחר. מלכות אצל יהודים אינה בנויה על מולדת ואין לה דבר עם הישיבה בארצו העצמאית. גם כעם נודד הוא יכול לקיים את חיי-המלכות שלו. הרעיון של מלכות-שמים הוא נעלה וגבוה בהרבה יותר מאשר הקסם של ארץ ושפה. יהדות פולין חיתה במשך אלף שנים במלכות רוחנית, ומלכות כזו אינה ניתנת להכחדה, אפילו ע"י השונאים החזקים ביותר.

ומי הניח את היסודות למלכות-שמים זו בפולין? – היה שם פסיפס רב-גווני של מלוכות, כל אחת עם תוכנה המיוחד, עם ייחודה, עם דרכה המקורית, אך לכולן היתה מטרה אחת ומאוחדת, לרומם את העם לכדי שלימות הרוחנית, ליצור יהודי-למופת, יהודי של אתה-בחרתנו. היתה זו מלכות שהאירה את העולם כולו באור התורה והמוסר. 'אלו היו היסודות העיקריים שעליהם נשענה המלכות היהודית בפולין. היו שם מלוכות של חסידות בנוסחאות שונים. חסידות אחת דיברה למוח, השניה ללב והשלישית יצרה מזיגה ושלטה על מוחו ולבו של האדם כאחד.

בין מלכויות־החסידות מלכה במאה השנים האחרונות מלכות גור. היא בנתה עולמות, כבשה עולמות ודברה חדר אל בין רבבות יהודים. נסעתי לכן לגור, כדי לראות, לפחות, את העיירה הדוממת שבה היה מרכזה של המלכות, לראות מה עוללו ומה עלה בגורל מה שהיה הלב והנשמה של יהדות פולין. רבי נחמן מברסלב אומר, כי לעולם יש לב. אכן, גור היתה הלב והנשמה של פולין.

מתוך רטט עמוק בלב נסעתי במונית לגור. ומה ראיתי שם, מה נותר ממלכות־הרוחה עשירה הזאת? אוי לך גור, אין בה יהודים חיים ואין בה היהודים החיים חיי־נצח בבית־העלמין. נעקרו המצבות ונעלמו. נשאר רק שדה ריק ושומם.

ובבית־החיים שבגור מונחת לה אבן, ארוכה ועבה, ובראשה חרותה ^{אוצר החכמה} הכתובת: "הקבר של משפחת אלטער" (והכוונה לחי' הרי"ם ול"שפת אמת"). אוי לנו, במקום "אוהל" מלא בנשמות טהורות וקדושות, ומסביבו עדה קדושה של יהודים מתיס־חיים הנחים מנוחתם ליד קדושי־עליון אלו; במקום "אוהל" ספוג ורווי דמעותיהם של יהודים, במקום ערימות של "קויטלאך" – במקום כל אלה ניצבת לה אבן קרה ומסביב־סביב עשבים לחים. ומי זה אומר כי לחות העשבים היא מטל־השחראו מעמקי־האדמה. אולי – מהרהר אני לעצמי – שורים עשבים אלו תמיד בדמעות של יהודים שנשפכו שם ואינן יכולות להתייבש. ואולי בוכים העשבים עצמם, ביחד אתי, על חורבן גור! אם דשאים מסוגלים לומר שירה, מסוגלים לרנן את הילולם לאין־סוף – "דשאים אומרים, יהי כבוד ה' לעולם, ישמח ה' במעשיו" – כן מסוגלים הם גם לבכות ולקונן כאשר כבוד ה' מחולל. ואיזו צורה מחרידה ומזעזעת נתחלל שם כבוד ה'! "וצדיק יסוד עולם", אם מבזים את הצדיק, הלא שוברים בכך את היסוד של בריאת ה'. הופכים להיות מחריב העולם כולו.

* * *

אבן מונחת בגור. "טיטוס הרשע שחירף וגידף כלפי מעלה וכו' ונכנס לבית קדשי הקדשים וכו' ונטל סייף וגידר את הפרוכת" וכו'

(גיטין, נו). טיטוס כפול מאה, היטלר, החריב בידים מגואלות בדם את קודש־הקדשים של גור. גור היתה קודש־הקדשים של יהדות פולין. שם, בגור, עשו את העבודה הכהנים הגדולים, החידושי הרי"ם, השפת־אמת ובנו, הרבי מגור זצ"ל בעל "אמרי אמת". בספרי־הקבלה מזוהה הצדיק עם גדולת הכהונה הגדולה. כשם שכפרת כלל ישראל תלויה בכהן הגדול (ראה תוס', יומא, ב) כן מעלה הצדיק את תפילות היהודי לכסא־הכבוד. הצדיק הוא הממוצע בין הקב"ה לישראל. והנה, במקום שבו דרכו בעבר עמודי־עולם כאלה בצעדים רוטטים, מטיילות שם כיום בהמות התרות אחר מזון ורועות בעשב. למראה תמונה כה עצובה, מקבלים משמעות חדשה דבריהם של חז"ל המספרים "פעם אחת היו עולין לירושלים וכו' ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין, אמר להם, מפני מה אתם בוכין, אמרו לו, מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו". הלב דואב והגרון נחנק מדמעות שלא זולגות. חברי, רב ידוע, פרץ אז בבכי. קינאתי בבכייתו. אני לא יכולתי לבכות. הבכי מקל על הצער. לו, לבוכה, קל יותר לעמוד במעמסה של היגון. אני נשאתי את הצער בחובי. מעיין־דמעותי היה יבש. התחננתי אז לבורא העולם, תן לי דמעה שתמחה, לפחות, לרגע את הצער. תן לי, אלוקים, דמעה שתזרום מהעיניים לעמקי־הלב. "ודמעתה על לחיה" – כותב הגר"א, דמעה שנשארת תלויה על הלחי ואינה זורמת למעמקי־הלב של האדם, על דמעות כאלה לא נאמר שערי דמעות לא ננעלו (ברכות, לב).

* * *

אבן מונחת בגור. גור היתה מגוללת אבנים כבדות מלבבות שבורים של יהודים. האבן גדולה וכבדה. אך קדושי עליון היו מגוללים אבנים כאלה מלבו של כלל־ישראל. בשדה שומם ומוזנח מונחת אבן, וכפי שמוסר היהודי היחיד ששרד שם, טמון שם החי הרי"ם וממשיכיו. אם זהו קברם של הקדושים והטהורים דגור, אין הם טמונים שם לבדם. עשרות אלפי יהודים, שלא נפרדו מהם לרגע בחייהם, נחים שם גם במותם. "הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם

לא נפרדו". זהו הקבר לחלק גדול מכלל ישראל שהיה קשור בנפש עם גור. מעמקי הקבר בוקע קולה של גור ועם זה יחד קול של עדה גדולה וקדושה, של ציבור. גדול הוא כוחו של ציבור יהודים חיים, גדולה קדושת הציבור משל יחיד, וכך גם גדול ועצום הכוח של ציבור שהוכחד. בגור מונחת אבן, אבן לציבור, לכלל ישראל.

בגור מונחת אבן. צדיק מכונה אבן. "משם רועה אבן ישראל" (בראשית, מט), הכל משום שהוא מגולל בתפלתו אבני-מכשול מדרך היהדות, ועד כמה שהאבן לא תהיה כבדה, ועד כמה שהצדיק לא יהיה תלוש מבחינה פיסית, יש לו, לצדיק, גבורה כבירה לגולל את האבן כפקק מבקבוק. "יחד לב וגל אבן מפי באר מים", בראשונה היה "יחד לב", יחד לבו עם ה', ואז מסוגל היה להוכיח גבורה על-טבעית, להסיר את האבן. אין גבול לגבורת האדם – כותבים ספרי המוסר – כאשר האדם חש בסכנה, חש בדחיפות, מסוגל הוא אז להרים את המשא הכבד ביותר, הרבה יותר מאשר בזמנים כתיקונים. כוחות רוחניים מגביהים את האדם לגבהים עצומים ומעניקים גם גבורה פיסית. רבבות יהודים באו לגור לחפש רפואה וישועה. הם שפכו שם את לבם הדווה, ולגור היה הכוח להסיר מלב כל אחד את האבן המעיקה, ומנין כוח זה, משום שבגור היה "יחד לב" ולכן יכלה גם לקיים "וגל אבן". אלף שנים היינו בגלות-פולין. בנינו משכן לשכינה והכנסנו לשם קדושה ארץ-ישראלית, כי בפולין היתה תורה, בפולין חיתה הרוח של ישראל סבא, ובמקום שבו יש תורה, מקום זה נאצל בקדושה ארץ-ישראלית (כך כותב השל"ה, פי' ויחי). חיינו שם מנותקים כמעט מהעולם החיצוני, בגיטו עצמי, ובגיטו זה יצרנו יצירה מונומנטאלית לדורות. לא שכחנו שם לרגע היכן אנו נמצאים, כי אנו נושמים אוויר של גלות, אוויר שצורב את צעדינו. אבל לא ידענו, כנראה, מה זו גלות. לא ידענו שפירושה הוא שמגור תישאר אבן המספרת לנו על הטרגדיה הנוראה של העם היהודי, אבן המספרת לנו מה אנו עתה ומה היינו בעבר.

מאי משמע גור? – גור היתה בעל-בית בשני העולמות, בעולמה של החסידות כמו בעולם התורה הרחב. גור יצרה מזיגה בין גאונות בהיקף הרחב ביותר עם תורה במושג הנעלה ביותר. ואין כאן המקום לכתוב על הגאונות של גור. כל אדמורי"י גור האירו בתורתם כמו בשיטתם החסידית. את יסוד הגאונות בחסידות גור הניח החי' הרי"ם. גאונותו היתה הקדמה להנהגתו האדמורי"ת. השפת-אמת האיר את שמי החסידות בלומדותו. יש הרבה החוזרים על דברים מהשפת-אמת. חסידים רבים מנסים לחזור, אבל כדי להבין לעומקו את ברק הרעיון, לתפוס את הכוונה האמתית של המחשבה, אפשר רק לאחר התעמקות יסודית בדבריו. השפת-אמת על הש"ס מלא פלפולים גאוניים שעליהם מתענגים אפילו הלומדים האמונים על "גברא" ו"חפצא", והשפת-אמת על סדר קדשים אינו יורד משלחנם של הלומדים בכל הישיבות הליטאיות.

גור בנתה עצמה על התשתית של קוצק. היא משכה יניקתה מגבהות-ההשגה של קוצק. היא ספגה לקרבה עמקות קוצקאית וחיתה עם אמתה של קוצק. אלא שמיד עם צעדיה הראשונים, נעשתה גור לחסידות עצמאית, בלא לאמץ את הדרך הקשה של קוצק. גור לא דיברה דברים כדורבנות כמו קוצק ולא קיבלה על עצמה את הדרך המיוחדת והמקורית שלה. ולמה? – משום שגור חיפשה השפעה, ביקשה דרך להגיע אל ההמונים הרחבים כדי לקרנם לחסידות. גאונות נשגבה ובלתי-מושגת דוגמת קוצק – יש בה כדי לקסום, לעורר השתאות ופליאה, אבל אין בה הכוח לחדור אל המונים רחבים ככל האפשר. גור, במיוחד בהנהגת האדמו"ר רבי אברהם מרדכי זצוק"ל, היתה לה הדרך המיוחדת משלה. הרבי מגור לא היה רק ממשיך-דרך אביו וזקנו, אלא הוא היה גם מפלס דרך חדשה. הוא חידש בחסידות והלבישה כל פעם לבושים חדשים, הוליכה במעלה-ההר עד שהשיגה כמעט את נקודת-השיא. ובכך טמונה היתה המקוריות של גור וזה העיד על מבטו מרחיק-הראות שבו ראה את עתיד היהדות.

חסידות בכלל אינה מכירה בסדר. רעיונות נשגבים אינם יכולים להתאים עצמם לתוך סדרים שיטתיים. לשיא של ביטול הסדר הגיעה קוצק. הוא לא הכיר גבולות ותחומים. הוא הסיר כל מחיצה בין יום ללילה. סדר היה אצלו תוהו. סדר נראה בעיניו כקטנות־מוחין. המוסר העמיד את עקרון הסדר כיסוד לכל הקיום המופלא של הבריאה, כמו של האדם. חז"ל אומרים: "אברהם אבינו בשעה שהיה מהלך בארם נהרים ראה אותן עסוקין בניכוש בשעת ניכוש, בעידור בשעת עידור, אמר, הלואי יהא חלקי בארץ הזאת" (מד"ר, לך).

אברהם אבינו רואה כיצד אנשים חורשים, זורעים וקוצרים את התבואה – והלא מתמלא התפעלות כל כך, עד שהוא מבקש שיהא לו חלק בארץ מופלאה זו. ובעצם – ממה כל ההתפעלות הזאת, איזה מין פלא הוא ראה שם? אומר הסבא מסלובודקה: אברהם התפעל מן הסדר ששרר שם. "ניכוש בשעת ניכוש, עידור בשעת עידור", הכל נעשה לפי סדר מתוכנן. חורשים בשעת חרישה. זורעים בשעת זריעה. החפץ־חיים אמר, מתמיד הוא, מי שלומד בזמן, אוכל בזמן וישן בזמן. לימודו סובל אם אינו אוכל בזמן ואינו ישן בזמן.

כך מלמד המוסר. אך קוצק לימדה אחרת. ישנם שני סוגים של סדר. יש סדר־התורה וישנו סדר שהאדם קובע לעצמו, ומי הוא האדם – שאלו בקוצק – שיתחשבו בסדריו ובשיטותיו. קוצק ראתה את העולם במבוכתו ובבלבולו הנורא. ומה, איפוא, עשה? הוא נמלט בשתי רגליו מהעולם הזה וסדריו המזוייפים. קוצק לחמה ונאבקה בסערה נגד השיגרה המקובלת והמושרשת השקועה בעמקי־השקר. הוא ניתץ את החומות העבות, מוטט את קירות־השריון, בעט בכל המקובל ושבר את הסדרים. בא הרבי מגור והחזיר שוב את הסדר לעולם החסידי. הוא קבע שעון בקיר בית־מדרשו, והורה לנהוג לפי סדר. להתפלל תפלה בזמנה, ללמוד לפי סדר, גור נעשתה חסידות של לומדות, חסידות של סדר.

גור לא היתה בעד שתיקה. גור דיברה. לא כולם מסוגלים להבין את הזעקה החבויה בשתיקה. איזה תלמיד-חכם, כל ששואלין אותו הלכה בכל מקום ואומרה, (שבת, קיד), לא נאמר "וידע" אלא "ואומרה", לא די בכך שהתלמיד-חכם יודע, מבין וזוכר, אלא הוא חייב לומר, "ואומרה". לפעמים קשה האמירה. לא פעם מעוררת האמירה התנגדות, חוסר-אהדה, מביאה שונאים, ואילו השתיקה נוחה יותר. יש רצון להחריש. אבל כאשר פורצת שריפה, לא שותקים. כולם צועקים בכל הכוחות "הצילו". גור ראתה את להבות-האש האדומות באופק היהודי ולכן לא יכלה להחריש. גור דיברה, הזעיקה, עוררה ותבעה. בדיבוריה חבויים היו מעשים גדולים, פעלים היסטוריים. היא נטרה על חומותיה הבצורות של היהדות.

גור הסעירה נגד תופעת אותה יהדות של שלום-עלי-נפשי. היא חוללה מהפיכה נגד האדישות של היהודי שומר המצוות, נגד שאננותו ובמיוחד נגד הכנעתו ליהודי המתבולל. גור ייצגה עצמאות האורתודוכסיה, תבעה את כבודה וזכויותיה. היא הציבה את היהדות החרדית על מפת-הקיום של יהדות העולם והפכה אותה לגורם פעיל. בתור קולה של היהדות החרדית המאורגנת, שנשמע היטב והפך לפועל של קידוש ה' – הצטלצל בשקט קולה של גור. היא היתה כוח-הדחף לכל המעשים הגדולים, היוזמת של אירועים גדולים וע"י זה נעשתה לשופר שבישרה את שחרור האורתודוכסיה שסילקה מעצמה את כבליה שיעבוד הרוחני לאפטרופסות זרה. מהפיכה כזו לא היתה מתחוללת ע"י שתיקה. ולכן היתה גור מוכרחה לדבר, ודיבוריה קראו להסתערות על חומות הבסטיליה והשגת העצמאות ואי-התלות. גור דיברה, ובדיבוריה בנתה עולמות שלמים של תורה וחסידות.

גור ניתצה את חומת הפסיוויות ששררה אז ביהדות החרדית. גור שברה את הפחד המושרש מפני "חידושים". כל נסיון חדש שעשוי לסייע לחיזוק היהדות היה מפחיד. כל אמצעי בלתי-מנוסה היה מרתיע. העולם המסורתי הישן הסתגר וחשש להשתמש באמצעים מודרניים, אפילו בעד מטרות קדושות. בגור נמצא הכוח והאומץ,

האמונה והשכנוע שהיא באה בבשורה מהפכנית: לצאת אל הרחוב ולהשפיע על ההמונים הרחבים, להופכם בעלי־הכרה וליצור מהם מחנה לוי שלא יעבוד לעגל של הזמן המודרני אשר ניתק אברים שלמים מכלל־ישראל. וכאשר נחוץ הדבר, יש להשתמש בכלים מודרניים: בעתונת, "טאגבלאט", בית־ספר לבנת "בית יעקב", ארגון כאגודת ישראל, כל זה הוא מצווה, וצורך־השעה הוא ליצור אותם. ^{אזהרה 17/08/2018} סיסמה כזו הצטלטה אז מהפכנית ביותר. אך הגישה החדשה הזו הצילה נוער רב וגדול מהתבוללות. וטבעי הדבר שנוער מוקסם, מדרך עקבית, מאי־התפשרות ואי־וויתור, ובעיקר ממעשים המלווים מסירות. ולכן הוליכו דרכים רבות לגור.

* * *

בגור מונחת אבן. ישנן אבנים שמרפאות ומשקיטות את הכאב החרیف והצורב ביותר. "אבן טובה היתה תלויה על צווארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותה מיד נתרפא" (ב"ב, טז). האבן שבגור תלויה על צווארם של קדושי גור. בעינינו הגשמיות רואים אנו רק את האבן ולא את הצוואר. במשמעות העמוקה יותר מגלמת האבן סמליות מיוחדת, אבן ללא מלים, אבן שאינה מדברת אך מספרת הרבה... אבן מונחת בגור. אבן היא סמל של בנין. מאבן אחת נתחזק העולם. "אבן ירה הקב"ה בים ממנה נשתת העולם" (יומא, נד). האבן היא ציווי, סימן של תקווה, כי ממנה עוד תתחזק גור. שהרי גור חדשה, לאורך ימים ושנים, קמה לתחיה. גור בירושלים.

כותב התיקוני זוהר: תינוק שבא לעולם עיניו עצומות בחוזקה, כי הוא אינו מסוגל לסבול חשכות העולם הזה. וכמה חשך העולם כאשר בגור מונחת רק אבן.

* * *